

K 209.073
3

საქართველოს სსრ სახალხო განათლების სამინისტრო
სამეცნიერო-მეთოდური ცენტრი

ალექსანდრა გვინცაძე

**სასკენი და წერა-ბეჭდვის
ტექნიკის ნიშნები**

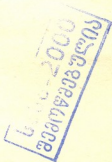
თბილისი — 1989

საქართველოს სსრ სახალხო განათლების სამინისტრო
სამეცნიერო-მეთოდური ცენტრი

ალექსანდრე გვეცაძე

სასკენი და წერა-ბეჭდვის ტექნიკის ნიშნები

თბილისი — 1989

ბროშურა — „სასვენი და წერა-ბეჭდვის ტექნიკური საზოგადოება“ ეხება იმ მიზეზებს, რომლებიც იწვევენ მოსწავლეთა წერითს მეტყველებაში პუნქტუაციური წესების დარღვევებს; დახასიათებული და ნაჩვენებია ცალკეული „სასვენი ნიშანი“ და წერა-ბეჭდვის ტექნიკის სხვა საშუალებანი მოხმარების თვალსაზრისით. დამატებით წარმოდგენილია ბეჭდვის საქმიანობის ზოგიერთი ცნობა (გაზეთისა და წიგნის მონაცემების მიხედვით).

პუნქტუაციის სფეროს საილუსტრაციო მასალა მეტწილად მოყვანილია საშუალო სკოლების სახელმძღვანელოების შესაბამისად.

დამტკიცდა „ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა“. ეს სახელმძღვანელო ერთ-ერთი ღონისძიება იქნება „ქართული სალიტერატურო ენის მოვლა-პატრონობის, შემდგომი განვითარების, საყოველთაოდ დანერგვის, მეცნიერული შესწავლისა და სწავლების“ სფეროში.

რედაქტორი რ. კიკნაძე,

საქართველოს სსრ დამსახურებული მასწავლებელი

რეცენზენტები: პროფ. ჭ. თევზაძე,
დოც. რ. ჭიკაძე

შენახვალი

მრავალმხრივი და არსებითი ღონისძიებები გატარდა საქართველოში საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ ქართული ენის კეთილდღეობისათვის. მარტო იმის აღნიშვნა რად ღირს, რომ ამ დროიდან სახელმწიფოს მზრუნველობის საგანი გახდა ქართული სალიტერატურო ენის საკითხების მოწესრიგება. ცენტრალური სატერმინოლოგიო კომისია საქართველოს სსრ მთავრობასთან 1925 წელს ჩამოყალიბდა. სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებები, სათანადო უწყებების სპეციალური კომისიები გვემაზომიერად წარმართავენ ორთოგრაფიის და ტერმინოლოგიის უნიფიცირებული ნორმების შემუშავებასა და პრაქტიკაში დანერგვას; კრებულები გამოდის მართლწერის საკითხებზე¹. ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი რამდენჯერმე გამოიცა². ქართული ენის ცალკეული თემებისა და მთელი კურსის სწავლებისათვის შეიქმნა მეთოდოლოგიები, დიდაქტიკური მასალები და სხვა.

ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბებასა და საყოველთაოდ მისაღები ნორმების დადგენაში მონაწილეობდნენ ყველა დარგის მეცნიერები და პრაქტიკოსი მასწავლებლები.

ქართული ენის კურსის გაძლიერებული სწავლება საშუალო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში, სალიტერატურო ენის დადგენილი ნორმების დამკვიდრება პრესაში, წიგნებში, სხვადასხვა უწყების „საქმის ქაღალდებში“. ყველა სახის საინფორმაციო საშუალებებში და სხვა — მთელი შესაძლებლობით ამაღლებდა დ ამაღლებს მასების „მეტყველების კულტურას“.

მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ ხშირად გვიხდება საუბარი სალიტერატურო ენის ნორმების დარღვევებზე. ვანსაკუთრებით კი პუნქტუაციისა და წერის ტექნიკის სხვა წესების დაცვის თაობაზე. პუნქტუაციური დარღვევები ყოველმხრივ ამოაბლებს ყოველი პიროვნების წერის კულტურას. „შეიძლება დარწმუნებით ითქვას, რომ ჩვენთან პუნქტუაციის ათვისება მოითხოვს უფრო დიდ შრომას, ვიდრე

¹ თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, პირველი კრებუ-
ლი, 1970 წ.

² ვარლამ თოფურია და ევანგელისტაშვილი, ქართული
ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი, 1968.

სს.ს.ს. ჩესნუბ.
ბ. ბ. ბ. ბ. ბ. ბ. ბ.

ორთოგრაფია¹. ასეთი ვითარება შემჩნეულია აგრეთვე ქართულ მეტოდიკურ ლიტერატურაშიც: „დადასტურებულია, რომ ყველაზე მეტი შეცდომა ჩვენს მოსწავლეებს სასვენი ნიშნების დასმაში მოსდით“². არამართო მოსწავლეთა წერიტს ნამუშევარებში, არამედ ოფიციალური პრესის ფურცლებზე, წიგნებში, სახელმძღვანელოებში, ქალაქებსა და სოფლებში არსებულ სხვადასხვა სახის წარწერებსა და აფიშებში ხშირად უმართებულოდ არის მოხმარებული პუნქტუაციური საშუალებები.

ნამდვილად, საყურადღებოა ფაქტი, რომ თვალსაჩინოდ შემცირდა ორთოგრაფიული დარღვევები: ბევრი რამ მოწესრიგდა სალიტერატურო გამოთქმაში (ორთოპიაში), მაგრამ წერასა და ბეჭდვაში პუნქტუაციისა და წარის რეჟნიკის სხვა საშუალებების მოხმარების სფერო ჯერ კიდევ არასასურველ მივომარეობაშია.

ყოველივე ამის ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება ის არის, რომ ჯეროინად მოწესრიგებულია ვარემო (საზოგადოება, სკოლა), პირობები (პრესა, წიგნი, რადიო, ტელევიზია) ერთიანი სალიტერატურო ნორმების დასაუფლებლად. ე. ი. ყველა სწავლობს, ყველა კითხულობს, უსმინს: თითქმის ყვილას ეხერხება ზეპირად გამოსვლა, მეტყველების სტრუქტურის შესაბამისად აზრის გამოთქმა, სხვისთვის გაზიარება და სხვა. მაგრამ, როგორც ჩანს, ყველა არ წერს; ყველა ყოველდღიურად ოჯახურ წრეში, სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას არ იყინებს, ან ჯერ იყინებს ისეთ მნიშვნელოვან საქმიანობას. — როგორც არის წერა. ამის გამო უმრავლეს შემთხვევაში შესამჩნევია ზეპირი და წერითი მეტყველების კულტურის ჩვევების დაშორება ერთმანეთისაგან. უზხედებით ადამიანთა ვარკვეულ ნაწილს, რომელთა წარმომადგენლები საშუალო სკოლის ან უმაღლესი კოდნის მიოების შემდეგ თითქმის მთლიანად იღებენ წერაზე ხელს. წერითი საქმიანობა კი ისეთი ასპარეზია, სადაც საქირთა სისტემატური ვარჯიში.

საშუალო სკოლებში რომ ისე დავაყენოთ მოუშაობა, სკოლადამოვარებულის წარითი მეტყველების კულტურა სასურველ დონემდე ამაღლდეს. — ბრწყინვალე გამარჯვება იქნება!

სანიმუშოო წარმოვადგინოთ მონაცემები, რომლებიც მოიპოვება უმაღლეს სასწავლებლებში მისაღები გამოცდების დროს შესრულებულ წერით ნამუშევარებში. ზოგჯერ არის კურიოზული შემთხვევები: ერთ-ერთმა შემომსვლელმა 4-გვერდიან ნამუშევარში თაჟშია 70-ზე მეტი დარღვევა: აქედან 50-ზე მეტი პუნქტუაციური ნიშნების

1 А. В. Шапиро, Современный русский язык, пунктуация, М., 1974, стр. 5.

2 რაფიელ შამელაშვილი, განკერძოებული სიტყვები და გამოთქმები ქართულში და მათი სწავლების მეთოდთა, 1958, გვ. 181.

სფეროს განეკუთვნებოდა. ავტორმა სადავოდ გახადა საკრებულოში 30 დარღვევა მძიმის (.) მოხსარებასთან იყო დაკავშირებული, ყველა ერთ შეცდომად ჩამეთვალოსო. დიდად საინტერესო აღმოჩნდა ერთ-ერთის „შპარგალკა“, რომელიც წერის პროცესში ჩამოართვეს შემოდსვლელს. როგორც ჩანდა, ეს იყო „ზეპირი შპარგალკა“. ტექსტში სასვენი ნიშნები აღნიშნული იყო დასახელებით; მაგალითად: „ქართველი რეალისტი მწერლების ყველაზე ძლიერი წარმომადგენელი ილია ჭავჭავაძე (წერტ.); მან დაწერა ლექსები (მძიმ), პოემები (მძიმ.) და დრამატული ნაწარმოებები (მძიმ.); რომლებშიც ასახულია საქართველოში არსებული ეროვნული (მძიმ.) სოციალური (მძიმ.) და კულტურული მდგომარეობა (წერტ.).

წარმოვიდგინოთ, თუ რა აუტანელი ძალ-ღონე დასჭირდა ავტორის ასეთნაირი ტექსტის დამახსოვრებისათვის; ყოველივე კი გამიზნული იყო იმისათვის, რათა პუნქტუაციის წესები მართებულად დამეცვა.

გრამატიკის საკითხების შესწავლისათვის საშუალო სკოლების სასწავლო გეგმებში გათვალისწინებულია საკმაოდ დიდი დრო; ჩვენი მასწავლებლები, ჩანს, უფრო „გატაცებული“ არიან თეორიული კურსის თემების სწავლებით; ერთგვარად მაინც. გარკვეულ დროს უთმობენ ორთოგრაფიის მოვლენების დაუფლებას, მაგრამ პუნქტუაციისა და წერის ტექნიკის სხვა წესების დასაუფლებლად რჩებათ ცოტა დრო. არ წარმოებს მიზნობრივი სავარჯიშოები ამ წესრიგის ირგვლივ და სხვ. ეს გარემოება უნდა იქნას გათვალისწინებული მშობლიური ენის გრამატიკისა და გრამატიკის სწავლების მეთოდის სახელმძღვანელოების შედგენისას.

პრაქტიკოს მასწავლებლებს კარგად მოეხსენებათ, რომ მოწაფეებს მალე ავიწყდებათ გრამატიკის თეორიული ცოდნა. მაგრამ სისტემატური ვარჯიშით შეძენილი ჩვევები დიდხანს გაჰყვებათ მათ. ამის შესაბამისად ძალზე გონივრული ღონისძიება იქნებოდა, თუ საშუალო სკოლების სასწავლო გეგმებში ცალკე გამოიყოფა: „პუნქტუაციისა და წერა-ბეჭდვის ტექნიკის სხვა საშუალებები“. ახლა მშობლიური ენის გრამატიკის კურსის შესწავლა მთავრდება აჩასრულს საშუალო განათლების ფარგლებში. რა დიდი სიკეთე იქნებოდა, რომ მე-9 კლასის ორ მეოთხედში მაინც გავრძელებულიყო პრაქტიკული საშუალებები პუნქტუაციის წესების დასაუფლებლად. საგანგებო განწყობა გრამატიკის საკითხებზე, გამეორებისა და პუნქტუაციის წესებზე მუშაობა უფრო შეგნებულ საფუძველს შექმნიდა. ამ კურსის ცალკე საგნად გამოყოფა სულ ბევრი კვირაში ერთ საათს დაიკავებდა.

რა თქმა უნდა, არ იქნებოდა უნაყოფო, თუ უმაღლეს სასწავლებლებში ფილოლოგიისა და ჟურნალისტიკის სპეციალობებზე მაინც

შემოვიღებთ „წერის კულტურას“. უფრო ადრე იყო ამის შესახებ წერილები, რომელსაც ეწოდებოდა: „წიგნიერება“.

უნდა ვიღობოთ და გავატაროთ გადამწყვეტი, ქმედითი ღონისძიებები, რათა საშუალო სკოლების და მით უმეტეს უმაღლესის კურსდამთავრებულებს ჰქონდეთ შეგნებული და ძტკიცე ჩვევები „მეტყველების კულტურის“ სფეროში; მათ არ უნდა „ემინოდეთ“ საკუთარი ნამუშევრის გამოჩენის; შეეძლოთ თვითკონტროლი და სხვისი ნამუშევრის გაკონტროლება; გაბედულად იყენებდნენ შეძენილ „ენის კულტურას“ პირად და საზოგადოებრივ საქმიანობაში.

ხალხმშლელი მიჯნავი

მასწავლებლები და მოსწავლეებიც ორთოგრაფიისა და პუნქტუაციის სწავლებისას აწყდებიან გარკვეულ სიძნელეებს; ამის ერთ-ერთი მიზეზი ის არის, რომ ჯერ კიდევ გრამატიკის სფეროში მოუგვარებელია საკითხები, რომლებიც მასწავლებელთა უფლებებს არ ექვემდებარება. მაგალითისათვის მოვიყვანთ ასეთ შემთხვევას: ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონში როკემენდებულია ფორმა „მხოლოობითი“. ხოლო ქართული გრამატიკის მოქმედ სახელმძღვანელოში დაცულია: „მხოლოობითი“.

იწერება განცხადება: „გთხოვთ გამომიწეროთ 5 კილოგრამი ქალაღი“. წინადადების ანალიზისას აღმოჩნდება, რომ ეს არის რთული წინადადება. სინამდვილეში აქ ორი ნიშანი იყო საჭირო: ერთი — მძიმე (,) ხოლო მეორე — ტირე (—); და მიიღებდა ასეთ სახეს: „გთხოვთ, — გამომიწეროთ 5 კილოგრამი ქალაღი“. ჩვენ კი ერთსაც არა ვწერთ?!

ხშირად წავაწყდებით ასეთი ტიპის წინადადებას: „საოჯახო იჯარა შესაძლებლობას იძლევა მაქსიმალურად გამოვიყენოთ შრომითი რესურსები“; ან კიდევ: „პარტიისა და მთავრობის მიერ მეჩაიეობაში დასახული ამოცანების განხორციელება შესაძლებლობას იძლევა არ ვუღალატოთ ტრადიციას..“ აქ მოყვანილი წინადადებები აგებულების მიხედვით რთულია, მაგრამ უკავშირო, „საოჯახო იჯარა იძლევა შესაძლებლობას“, — „რომ მაქსიმალურად გამოვიყენოთ შრომითი რესურსები“. მაშ, რატომ არ ვწერთ მათ შორის მძიმეს?!

ტრადიციულად ყველას გვისწავლია და მიგვითითებდნენ, რომ „ალბათ“ არის შორისდებული და სხვა სიტყვებისაგან მისი გამოყოფა საჭიროებდა მძიმეს. ახლა ზოგი წერს მძიმეს, ზოგი არა ან ერთი უნდა დავაწესოთ ან მეორე!

ზოგჯერ შორისდებულის ფუნქციის მქონე სიტყვა წინადადების წევრია. ასეთ შემთხვევაში მისი მძიმით გამოყოფა უმართებულო იქ-

ნება: „ვაშა თქვენს შემართებას!“ „ქება-დიდება თქვენს შენაღწევისა და სიწმიდისა, საერთოდ, შორისდებულების გარკვევასა და მათთან პუნქტუაციის ნიშნების მოხმარების სფეროში დასადგენია ბევრი რამ.

ჩვენი ახალგაზრდობა ჟურნალების ფურცლებზე ზოგჯერ ხვდება ისეთ პუბლიკაციას (ლექსი...), სადაც არც ერთი სასვენი ნიშანი არ მოიპოვება. საკითხავია: ვითომ რა მოსაზრებით?!

სუბიექტური გამოვლინებანი კიდევ უფრო შორს მიდის. სანამ უშოდ შეიძლება მივუთითოთ კონსტანტინე გამსახურდიას ნაწერებში პუნქტუაციის წესებისა და წერის ტექნიკის სხვა ნიშნების მოხმარების წესზე. მწერალმა თითქმის მთლიანად აიღო ხელი ტირეს (—) გამოყენებაზე ასეთ შემთხვევებში. — დიალოგის მაგალითი „ვაზის ყვავილობაში“.

„კეთილი, აბა თქვენ თქვით, რამდენი მეტრია მეორე კათეტის სიგრძე?“ შეეკითხა ნუნუ უჯირაულს პროფესორი.

„რვა“.

„ახლა ეს გადამითვალე და სთქვი, რამდენი იქნება?“

„სამოცდაოთხი“.

„მიუმატე ერთმანეთს“.

„ასი“.

„ჰიპოტენუზა რა სიგრძისაა, გოდერძი?“

„ათი მეტრისა“.

„გადაამრავლე ათი ათზე“.

„მივიღებთ ას მეტრს“.

ქართული ენის მეცნიერული გრამატიკასა და სწავლების მეთოდ-იკებში ერთ-ერთ დიდ პრობლემად ითვლება ე. წ. „პრეფიქსების“ მართებულად მოიხმარება. იწერება ბევრი ამის შესახებ: მასწავლებლები ძალიან დიდ დროს ხარჯავენ მათი წესების დასაუფლებლად: მაგრამ რა?! მოწაფეები ყოველ ნაბიჯზე აწყდებიან პრეფიქსების მოხმარების წესების დარღვევებს: ისინი არც უწყვეტ ანგარიშს ამას იმიტ გამო, რომ თუ სახელმძღვანელოს ტექსტში სწერია, მას სწორია!

შორს რომ არ წავიდეთ, აქვე „ვაზის ყვავილობის“ მოყვანილ დიალოგში ორი ზმნაა ასეთი ფორმით: თქვით, და სთქვი; მეორე პირის წართქმითი ბრძანებითია: პირველს არა აქვს პირის ნიშანი და გრამატიკულად სწორია; მეორეს „სთქვი“ — მოუდის პირის ნიშანი; ცხადია, უმართებულოა. როგორ მოიქცეს ახლა მოსწავლე?!

ასეთი შემთხვევები მიგვანიშნებს ძალზე დამაფიქრებელ ამოცანაზე: სასწავლო ტექსტებში მაინც დავიცვათ დადგენილი უნიფიცირებული ნორმები! მართალია, ილია ჭავჭავაძის ასე უწერია: „გენახი-დამ“; მართალია, კონსტანტინე გამსახურდიას ასე უწერია: „სთქვი“ (ბრძანებითი), მაგრამ ჩვენ ხომ მათი შემოქმედების ნიმუშების ტექს-

ტებით ვასწავლით ქართულ სალიტერატურო ენას?! როგორ?! ილია
ქავჭავაძე უარს იტყობდა, რომ სასწავლო-სააღმწერდელი მიზნით გან-
კუთვნილ ტექსტში ნორმების შესაბამისად შესწორება შეგვეტანა?
არა, ილია თავად გაამართლებდა ასეთ სასარგებლო შესწორებებს;
ასე — სხვანაც.

სუბიექტური მოსაზრებები სასვენი ნიშნების მოხმარების სფე-
როში ბშირად იჩენს თავს. უნდა ვილონოთ ყველაფერი, რათა სას-
წავლო სახელმძღვანელოებში მაინც მოხვდეს ყოველმხრივ მოწესრი-
გებული ტექსტები. ანგარიში უნდა გაეწიოს იმ ფაქტს, რომ მასწავ-
ლებლისათვის პირველ საგარჯიშო მასალად ითვლება სახელმძღვანე-
ლოს ტექსტი. რა თქმა უნდა, ჩვენ არ ვამბობთ. ტექსტების ენა ისე
გარდაიქმნას, რომ ვეღარც „იციენოთ“. არა! მართლწერის წესების
შესაბამისად შესწორება კი მოიტანდა დიდ სიკეთეს. სამეცნიერო
გამოცემებში კი უცვლელად დარჩეს ავტორისეული ენაც და პუნქ-
ტუაციის წესების მოხმარებაც. ეს სულ სხვა საკითხია!

განსაკუთრებით ახალგაზრდობა გატაცებით ეწაფება „ურნალ-
გაზეთებს, ახალ წიგნებს, სათანადო რედაქციებმა უნდა გასწიონ დი-
დი ძალისხმევა, რათა მათს პუბლიკაციებში ყოველმხრივ მართებუ-
ლი იყოს პუნქტუაციისა და წერის (ბეჭდვის) ტექნიკის სხვა საშუა-
ლებების მართებულად გამოყენება.

სასვენი და წერა-ბეჭდვის ტექნიკის სხვა ნიშნები

წერისა და ბეჭდვის საქმიანობაში ვიყენებთ განსაკუთრებულ
ნიშნებს, რომლებსაც ეწოდება — სასვენი ნიშნები (Знаки препина-
ния, Пунктуация). რუსული ენის препинания-ს კარგად შეესატყვი-
ება ქართული „სასვენი“; შეიძლებოდა ყოფილიყო ასეც: „დაყოფ-
ნება“. ჩვეულებრივ, ყველა ენაში დამკვიდრდა: პუნქტუაცია.

გამოთქმა: სასვენი ნიშნები — კარგად გამოხატავს ამ პირობითი
საშუალებების სინტაქსურ-ინტონაციური დანიშნულების ხასიათს. მაგ-
რამ უნდა შეგინიშნოთ, რომ წერასა და ბეჭდვაში მოხმარებულ ყველა
პირობით ნიშანს არ გააჩნია სინტაქსურ-ინტონაციური სათუძველი.
მაგალითად: წერტილი (.), კითხვის ნიშანი (?), ძახილის ნიშანი !().
მძიმე (,) და ზოგიერთი სხვა — გამოიყენება სინტაქსურ-ინტონაცი-
ური პრინციპის შესაბამისად. მაგრამ არის ისეთი პირობითი ნიშნები,
რომელთა მოხმარება არ გულისხმობს — სინტაქსურ საფუძველს:
ასეთებია: ტირე (—), ბრჭყალები („—“), ფრჩხილები (—), დე-
ფისი (-) და სხვა.

ყოველივე ამის შესაბამისად მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ, ცოდ-
ნის ამ დარგისათვის გამოყენებულ იქნას ასეთნაირი აღნიშვნა: პუნ-
ქტუაცია და წერა-ბეჭდვის ტექნიკის სხვა საშუალებები.

პუნქტუაციის ისტორიიდან

წერის შემოღება ყოველი ხალხისათვის იყო ფრიად თვალსაჩინო კულტურული მოვლენა. რა თქმა უნდა, წერა დაკავშირებული იყო ბევრ სიძნელესთან: საწერი მასალის შერჩევა, წერის იარაღი და სხვ. პირველ ხანებში საწერი მასალად იყენებდნენ: ქვას, ფიკარს, თიხას, ტყავს, პაპირუსს (მცენარის ქერქი) და სხვას. ჩინელებმა ახალი წილთ-ალრიცხვის საუკუნეში (105 წელს) უკვე იკოდნენ ქაოლდის მიღების ტექნოლოგია, მაგრამ საიდუმლოდ ინახავდნენ ამ საქმიანობას. არაბებმა მერვე საუკუნეში „მიაგნეს“ ქაოლდის დამზადების წესებს. ქაოლდი ესპანეთში პირველად ჩნდება მეთერთმეტე საუკუნეში. ამის შემდეგ ივროპის სხვა ქვეყნებში ზედიზედ ისწავლეს ქაოლდის მიღების ტექნოლოგია და მაღალი ხარისხის ქაოლდის გავრცელებით მიტოქიობას უწევდნენ სხვებსაც.

ქაოლდი საქართველოში მეთერთმეტე საუკუნეში გვხვდება; თიქრობინ, რომ ქართველებს უფრო ადრე უნდა სცოდნოდათ ქაოლდის მოხმარება¹.

ქვავი და ტყავზე წერისას, ცხადია, უფრო იმაზე თიქრობდნენ, რომ მიეღწიათ ადგილის ეკონომიისათვის. ამიტომ იყო, რომ სიტყვასა და სიტყვას შორის არ ტოვებდნენ ადგილს. ასეთნაირად ნაწირობაში ძნელად გასარჩევია იყო, თუ საი მთავრდებოდა სიტყვა, აზრი, წინათობა. რა თქმა უნდა, ძნელდებოდა წაკითხვა. შემდეგში თანდათან მიმართავდნენ ტექსტში სიტყვების დამორბებას და ამასთან ერთად სათანადო პირობითი ნიშნით გამოიკვლიებდნენ. ამ საშუალებებს ეწოდებოდა: „განკვეთილობის“ ნიშნები. წერტილი ითვლებოდა განკვეთილობის ერთ-ერთ ნიშნად².

თანასტორიულად მიიჩნიათ, რომ საქართველოში უკვე VI საუკუნის წერილობით ძეგლებში არის „სასაგანი ნიშნების“ გამოყენების შემთხვევები. უფრო აქეთა საუკუნეებში გარკვეული შეგნებულობა გამოიშვა „განკვეთილობის“ საშუალებებზე. წერტილს ენიჭებოდა მრავალნაირი დანიშნულება. მნიშვნელობა ჰქონდა აგრეთვე წერტილთა რაოდენობას: ერთი წერტილი იწირებოდა სიტყვებს შორის („მცირედ-სასაგინად“); ორი წერტილი და ზოგჯერ სამი წერტილი სიტყვების დასაშორებლად; სამი წერტილი („დიდად სასვე-

¹ ივანე ჯავახიშვილი, ქართული დამწერლობათა-მცოდნეობა, ანუ პალეოგრაფია, მეორე გამოცემა, 1949, გვ. 27, აღ. ფოცხიშვილი. ქართული გრამატიკული აზრის ისტორიიდან, 1979, გვ. 149.

² А. В. Шапиро, Современный русский язык, пунктуация, М., 1974, стр. 8.

ნად“) თითქოს „მძიმის“ დანიშნულებას ასრულებდა. ექვსი წერტილი ამთავრებდა აზრს (წინადადებას)¹.

მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნეებში უკვე იციან „მძიმეს“ და სხვა ნიშნების გამოყენება.

განკვეთილობისა და პუნქტუაციის ნიშნების მოხმარების წესების პრაქტიკაში დასაწერად ჯეროვანი დამსახურება ეკუთვნით გიორგი მთაწმინდელს (XI საუკ.), ეფრემ მცირეს (XI ს. II ნახ.) და სულხან-საბა ორბელიანს (XVII—XVIII საუკ.), აგრეთვე ანტონ კათალიკოსს (XVIII ს.).

რუსეთთან საქართველოს შეერთების შემდეგ რუსული პრესისა და წიგნების, „საქმიანი ქალაქების“ შედგენის ცოდნის, წერისა და ბეჭდვის პრაქტიკაში დამკვიდრდა: **სასვენი ნიშნებისა და წერის ტექნიკის სხვა საშუალებების მოხმარების წესების დაცვა.**

გავიხსენოთ. — რა სიძნელეს წარმოადგენდა: განცხადების წერა, ან სხვა საბუთების შედგენა მხოლოდ იმ თვალსაზრისით, რომ მართებულად ყოფილიყო დასმული: წერტილი, მძიმე და სხვ. საგანგებოდ გაწვრთნილი ხანგრძლივი პრაქტიკის „მწერლები“ თუ შეძლებდნენ უშეცდომოდ მათ შედგენას. ეს ვითარება კარგად აისახა გიორგი ერისთავის ერთ კომედიაში, რომელსაც ეწოდება „დავა“ (ანუ ტოჩკა და ზაპრეიაჰი ახლა, ე. ი. XX საუკუნის მიწურულში შორს ვართ ასეთი მდგომარეობიდან, მაგრამ მაინც გვიხდება პუნქტუაციის წესებზე ყურადღების შეჩერება.

პუნქტუაციისა და წერა-ბეჭდვის ნიშნების საფუძვლებინათვის

პუნქტუაცია და წერა-ბეჭდვის ტექნიკის სხვა ნიშნები ისეთი საშუალებებია, რომ მათი შემოღებით წერა (ბეჭდვა) კიდევ უფრო გაძლიერდა და ამაღლდა მისი სოციალური დანიშნულება. რაც უნდა განსხვავებული იყოს ერთმანეთისაგან ენები თავიანთი სტრუქტურული მონაცემებით, მაინც ბევრი რამ საერთო აქვთ პუნქტუაციის სფეროში. რა თქმა უნდა, შეიძლება, რომ სასვენი ნიშნების გამოყენებაში ერთმანეთთან შედარებისას რაღაც თავისებურებანი აღმოაჩნდეთ ინგლისურ და ქართულ ენებს, მაგრამ ეს უფრო ტრადიციის გამოვლინება თუ იქნება, ვიდრე არსებითი განსხვავება პუნქტუაციის საფუძვლებისა და წესებში.

¹ ივანე ჯავახიშვილი, ქართული დამწერლობათმცოდნეობა, ანუ პალეოგრაფია, მეორე გამოცემა, 1949, გვ. 144; ლეო კვაჭაძე, თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, 1988, გვ. 466; ილია აბულაძე, ქართული წერის ნიმუშები, პალეოგრაფიული ალბომი, 1978.

ზეპირ მეტყველებაში სათანადო პაუზები და ინტონაცია¹ დასველები, ხოლო ნაწერში (ნაბეჭდში) პუნქტუაციური საშუალებებით ისევე ემსახურებიან ენის ძირითად ფუნქციას — საკომუნიკაციო ფუნქციას, — როგორც ყოველი ბგერა, ყოველი სიტყვა, ყოველი გამოთქმა და ყოველი ენის დასრულებული ფაქტი, ანუ წინადადება.

მეცხიერული თვალსაზრისით, მეტყველების ისეთი მცირე ელემენტები კი, — როგორც არის ბგერა (სამეტყველო ხმა) წარმოთქმის რამდენიმე მომენტს შეიცავს. მაგრამ გაბმულ მეტყველებაში ბგერის ეს მომენტები შეუიარაღებელი ყურისათვის შეუმჩნეველია. ბგერას როდესაც ფონეტიკურად სწავლობენ, საგანგებოდ გამოყოფენ სხვა ბგერებისაგან. უფრო მეტი შეყოვნება არსებობს ბგერის ან ბგერების ჯგუფებს შორის რომელსაც ეწოდება **მარცვლი**. ყოველი მარცვლის გამოყოფა ჰაერ-ნაკადის ხარჯვის საფუძველს ემყარება. სიტყვა კი ისეთი ერთეულია, რომელიც ატარებს მნიშვნელობასა და დანიშნულებას, ან მარტო დანიშნულებას. სიტყვების გარეშე შეუძლებელია აზროვნება და აზრის გამოხატვა ისეთი ორგანიზებული საშუალებით, როგორც არის ენა (მეტყველება). სიტყვებს თუ ერთმანეთისაგან ვაცალკევებთ **პაუზით**. სამაგიეროდ მათ ვაერთებთ ლოლიკურად, და ამავე დროს სათანადო ინტონაციით. აზრითა და ინტონაციით შეკავშირებული სიტყვები (გამოთქმები) ყოველთვის არ ემთხვევა გრამატიკულ ერთეულებს (მთლიანობებს); ამიტომ არის, რომ ყოველი სიტყვის ან გამოთქმის შემდეგ არ დაისმის **სასვენი ნიშანი**, თუ, რა თქმა უნდა, განსაკუთრებული თავისებურება არ არსებობს. მეტყველება და მეტყველების სოციალური ფუნქცია **დამდაბლებული** იქნებოდა, რომ ადამიანს არ შეეძლოს **აზრის** დამთავრების ჩვენება და **ახალ აზრზე გადასვლისათვის შემზადება**, ეს არის იმის საფუძველი, რომ ვიღებთ — ენის დასრულებულ ფაქტს, ანუ წინადადებას (აზრის გამომხატველი სიტყვა ან სიტყვათა ჯგუფი, ზოგჯერ სხვა საშუალებანიც)¹.

ზეპირ მეტყველებაში წარმონათქვამი კომპლექსურად შეიცავს ყველა საშუალებას (მახვილი, პაუზა, ინტონაცია...), ადამიანი ცდილობს, რათა წერაში დაიცვას ზეპირი მეტყველების ყველა ნიუანსი (ელფერი), მაგრამ ამის სიზუსტით გამომხატვა თითქოს შეუძლებელია. დაახლოებით მაინც ზეპირი მეტყველებისა და წერითი მეტყველების მიმართება ერთმანეთისადმი — **სასვენი ნიშნებით** თუ მოხერხდება. ზოგი რამ კი რჩება ზეპირ მეტყველებაში, რომელთა ტექნიკური

¹ А. В. Гнекучев, Методика русского языка в средней школе, 1980, стр. 287.

ნიშნებით პირობითად აღნიშვნა (ჩვეულებრივ წერასა და მხატვრულ ნაშრომებში) შეუძლებელია.

ძიუხედავად სასვენი ნიშნების ასეთი „სუსტი“ მხარისა, მათი მართებულად გამოყენება მეტყველების კულტურის ძალ-ღონეა.

სასვენი ნიშნების (პუნქტუაციის) წესებს სამეცნიერო საფუძველი აქვს. კერძოდ, პუნქტუაციის ძირითადი საფუძველი სინტაქსის სფეროა. ეს კარგად მოეხსენებათ სწავლების მეთოდოლოგიის ავტორებსა და პრაქტიკოს პედაგოგებსაც¹.

პუნქტუაციის ზოგიერთი წესის მართო სინტაქსური დახასიათება გაძნელებდა, თუ არ შოვიშველიეთ სხვა პრინციპებიც. არის შემთხვევები, როდესაც სასვენი ნიშნების მოხმარებისათვის სინტაქსურ-სტილისტიკური საფუძველი ჩანს. ამის სათახადო მაგალითი იქნებოდა ე. წ. „განცალკევებული სიტყვები და გამოთქმეები“, რომლებიც, როგორც თემა, სახელმძღვანელოებში ცალკეა გამოყოფილი.

წერის ტექნიკის ხიშხების მოხმარებას სოგჯერ ლექსიკოლოგიურ-სტილისტიკური საფუძველი მოეპოვებათ; მაგალითად: ჟურნალი „ცისკარი“, კოოპერატივი „ახალი გზა“ და სხვ.

წერის ტექნიკის სოგეერთი ნიშანი ბექდვით საქმიანობაში სასტამბო (პოლიგრაფიულ) ტრადიციას ემყარება; მაგალითად: აბზაცი, პარაგრაფი, გახსხვაებული შრიფტი და სხვ.

ძალიან მარტივად და საქმიანად რომ შევაფასოთ წერასა და ბექდვაში მოხმარებული ნიშნები, მოვიყვანოთ ასეთ დადასტურებას:

„პუნქტუაციის ნიშნები ითვლება საშუალებებად, რომელთა მეშვეობით მწერალი გამოხატავს გარკვეულ მნიშვნელობებსა² და ელფერს, — მის მიერ ჩაქსოვილს წერილობითს გამოხატქვამში, ხოლო მკითხველი, ხედავს რა პუნქტუაციურ ხიშხებს ხაწერ (ხაბეჭდ) ტექსტში, ამათ საფუძველზე აღიქვამს გამონათქვამის მნიშვნელობასა და ელფერს“².

სასვენი ნიშნები (პუნქტუაცია)

წინადადება ეწოდება ენის დასრულებულ ფაქტს. წინადადებას სახელმძღვანელოში მოეპოვება ასეთი განმარტება, „წინადადება ჰქვია ერთ ან რამდენიმე სიტყვას, რომლებიც დამთავრებულ აზრს გამოხატავენ“. წინადადების შედგენილობის ანალიზი დაგვარწმუნებს, რომ ყოველი წინადადება წარმოადგენს მეტყველების ელემენტთა სტრუქ-

¹ Н. С. Поздняков, Методика преподавания русского языка, М., 1955, стр. 274.

² А. Б. Шапиро, Современный русский язык, пунктуация, М., 1979, стр. 54.

ტურას; ასეთი ელემენტებია: ბგერა. რამდენიმე ბგერა (განსაკუთრებით სიტყვა, რამდენიმე სიტყვა (გამოთქმა) და თავად წინადადება, როგორც აზრის გადმოსაცემი საშუალებათა (ელემენტთა) ერთობლიობა.

ძვენიერული ფოხეტიკა ცალკეულ ბგერათა წარმოთქმამდე კი ანსხვავებს რამდენიმე მომენტს, რომლებიც ადამიანის შეუიარაღებელი ყურით არ იგრძნობა. ყოველი ცალკე გამოყოფილი ბგერა მთლიანობაში აღიქმება. გაბმულ მეტყველებასა ან წერაში ბგერები არ გამოიყოფა რაიმე სასვენი ნიშნით. ბგერის ან ბგერათა ჯგუფის მარცვლად გაერთიანება უფრო საგრძნობია სმენისთვის, მაგრამ წერაში არ გამოცალკევდება ნიშნით. ბგერა-მარცვლების ერთობლიობა ქმნის ცალკე ერთეულს, რომელსაც ეწოდება — სიტყვა. სიტყვა ენის აუცილებელი მასალაა. ზოგიერთი სიტყვა ატარებს მნიშვნელობას და დანიშნულებასაც, ზოგიერთი — კი დანიშნულებას. სიტყვა მეტყველებაში და წერაშიც ძველთადაც ატარებს ერთეულის სახეს. თუ რაიმე განსაკუთრებული შემთხვევა არ არის, შეიძლება არც სიტყვა გამოიყოს წრაში ნიშნით. მეტყველებაში გარკვეული ერთეულის სახეს ატარებს გამოთქმაც. — როგორც სიტყვათა გარკვეული ასპექტით დაკავშირება, მაგრამ გამოთქმა ყოველთვის არ გამოიყოფა წერაში რაიმე ნიშნით; ასე მიიღება რთული სტრუქტურული ერთეული: ბგერები, მარცვლები, სიტყვები, გამოთქმები, და ყველა ერთად წინადადება. — როგორც აზრისა და ინტონაციის ერთობლიობა. ყოველი განსაკუთრებული შემთხვევა ჰქმნის საფუძველს წინადადებაში სასვენი ნიშნების მოხმარებისათვის და წინადადების დამთავრებულად ჩვემებას.

წინადადების მანძილზე ხმის განაწილებას ეწოდება — ინტონაცია. უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვეულებრივი პუნქტუაციის ნიშნები მაინც უძლურია, რომ წინადადების ინტონაციის ყველა თავისებურება აღინიშნოს. მიუხედავად ამისა, სასვენი ნიშნებს (პუნქტუაციურ საშუალებებს) მაინც გარკვეული წესრიგი შეაქვთ წინადადების აგებულებაში და გვიადვილებენ ერთმანეთის ნაწერის გაგებას, მწერლისა და წამკითხველის ურთიერთკავშირს. ყოველივე ამას კი ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანთა სააზროვნო და ენობრივი კულტურის სოციალური ღირებულებისათვის. ამ თვალსაზრისით პუნქტუაციისა და წერის ტექნიკის სხვა საშუალებების მართებულად მოხმარება ადამიანის ღირსებად უნდა ჩაითვალოს.

წერტილი

წერტილი ერთ-ერთი ძირითადი სასვენი ნიშანია. წერტილის დანიშნულებას აქვს ლოდიკურ-ინტონაციური საფუძველი. როგორც ცნობილია, მოდალობის მიხედვით გამოიყოფა **თხრობითი წინადადე-**

ბა, რომლის დამთავრება წერასა და ბეჭდვაში აღინიშნება ბიბლიოთეკაში ლით. ამრიგად, წერტილი: კომპლექსურად მიუთითებს, რომ აზრი დამთავრდა, თბრობითი წინადადების ინტონაცია; წერტილი გვაუწყებს, რომ ამ ნიშნის შესაბამისად უნდა წავიკითხოთ წინადადება.

გადაიქუხა („შელის ნუკრის ნამბობი“);

ალიონმა აიწია. დედამიწა განათდა. („ელგუჯა“);

ხუთ წუთში მთელი ასეული ორ რიგად მოეწყო საგუშაგოს ეზოში. („ნუ გეშინია, დედა!“);

დავაყენე ცხენი, ჩამოვიყვანე ცხენიდან პეპია, გავუშალე ქვემ ფარაჯა, დაეუღე თავით უნაგირის ბალიში და დაეაწვინე.

(„გლახს ნამბობი“);

ამასობაში გავიდა აპრილი და დადგა მშვენიერი მაისი. („ივან-ნამ რა ჰქმნა“);

რვა წლისა ვიყავი, როდესაც სოფელს მომაშორეს და ქალაქ ქუთაისში გადამიყვანეს („ჩემი თავგადასავალი“);

მარიამობის თვეში, ერთ საშინელ ცხელ დღეს, მაგდანა ქშენით და ოფლში გაწუწული ავიდა იმ აღმართზე, საიდანაც სწორი გზა იწყებოდა და ძალიან გაუკვირდა, რომ სოფო ჩვეულებრივ არ მოეგება და შიშით გული გადაუქანდა („მაგრანას ლურჯა“).

წერტილს ვიყენებთ აგრეთვე სხვა განსაკუთრებულ შემთხვევებში, მაგალითად, როდესაც ტექსტში მიმართავენ სიტყვათა და გამოთქმათა შემოკლებას:

ი. პ. მოსულიშვილი (ივანე პეტრეს ძე მოსულიშვილი);

და შემდგ. (და შემდგომი);

მაგ. (მაგალითად);

ა. წ. (ამა წლის);

ე. ი. (ესე იგი);

ე. წ. (ეგრეთ წოდებული);

და სხვ. (და სხვა);

და მისთ. (და მისთანანი);

შდრ. (შეადარე);

იხ. (იხილე);

ნახ. (ნახატი);

გვ. (გვერდი);

ტ. (ტომი);

გამოც. (გამოცემა);

ძვ. წ. (ძველი წელთაღრიცხვით);

ახ. წ. (ახალი წელთაღრიცხვით);

თხზ. (თხზულება);

ჟურნ. (ჟურნალი) და სხვა.

P. S. — (პოსტ სკრიპტუმ) — ტექსტის ბოლოში მინაწერი, რაიმეს ახსნა-განმარტება, მითითება და სხვა.

რა თქმა უნდა, ამით არ ამოიწურება წერტილით შემოკლებით წერის მაგალითები.

კითხვის ნიშანი

კითხვის ნიშანი — კითხვითი წინადადების ბოლოში იწერება. სახელმძღვანელოს განმარტება: „კითხვითია წინადადება, რომელიც კითხვას შეიცავს. ასეთი წინადადებით მოქმელი მიმართავს თანამომოსაუბრეს, რომ მისგან მიიღოს საჭირო ცნობა, დაუდასტუროს ან უარყოს კითხვითი წინადადებით გამოთქმული აზრი“.

ლოლიკურ-ინტონაციური საფუძველი აქვს კითხვის ნიშნის მოხმარებას. გამოიყოფა ორგვარი კითხვითი წინადადება: ერთი ისეთია, რომელშიც მოიპოვება საგანგებო კითხვის სიტყვა ან ნაწილაკი: ვანა, ხომ, ნუთუ, თუ, ა; ვინ?, რა?. რომელი?, სად?, როდის?, რატომ?, რისთვის? და სხვ. მეორე ისეთია, რომელშიც არ ურევია საგანგებო კითხვითი სიტყვა ან ნაწილაკი.

კითხვითი წინადადება როგორც უნდა იყოს, მისი ინტონაცია მკვეთრად განსხვავდება სხვა შინაარსის (მოდალობის) წინადადებებისაგან.

— ავთო!

— რა იყო, დადუნა?

— რა იფიქრე, ჩემი წერილი რომ მიიღე?

— გამიხარდა?

— მეტი არაფერი?

— ძალიან გამიხარდა.

— რატომ? — („ნუ გეშინია, დედა!“).

ნეტა ცალთვალა ხომ არ ჩამოვიდა? („არსენა მარაბდელი“).

— შენი სახელი?

— ვეფხია.

— ვეფხია კარგი სახელია, გვარი?

— ხალიბაური.

— როგორაო? ეგ როგორი გვარი გქონია?

— გონჯია?

— არა. გონჯი რად იქნება. მერე აქ რად ჩამოსულხარ, ვეფხია?

(„ვეფხია ხალიბაური“).

ვინა ხარ, ჩემო ძმაო, საიდან მოსულხარ („მუშა“).

— რა დაგემართა, შეილო, ავად ხომ არა ხარ? — ჰკითხა დედამ.

(„სიმონა“).

— მითხარი, შვილო, მითხარი: აბა, სად არის ალი? („ალი“).
 — კიკოლა დღეს მკითხვეთან წავიდა... ვნახოთ, ერთი რას იტყვის ი მკითხვენი? — თქვა მეოთხემ. („ქაჯანა“).
 — ვის გინდათ ქალი ეთერი?
 მე ნადირობას მივალო... (ხალხური „ეთერი“).
 ვისთვის მუშაობს ეგ შენი მკლავი
 და რისთვისა სცემს მკერდი ძლიერი? („მუზა და მუშა“).
 სხვა მეფე დაქდეს ინდოეთს, მე მერტყას ჩემი ზრმალია?
 („ვეფხისტყაოსანი“).

ძახილის ნიშანი

ძახილის ნიშანი იწერება ძახილის (აგრეთვე ბრძანებითი) წინადადების ბოლოში. მაგრამ იმთენად მრავალფეროვანია ძახილის ნიშნის მოხმარება, რომ ერთ განმარტებაში მისი ასახვა შეუძლებელიც არის. სახელმძღვანელოს განმარტება: „ძახილისაა წინადადება, რომელსაც დიდი გრძნობა ახლავს. ასეთ წინადადებაში გამოხატულია ვაჟირება (განცვიფრება), აღტაცება, ნატვრა, მწუხარება, ზიზღი, დანაწება და სხვ. ძახილის წინადადება წარმოითქმის მრავალფეროვანი ძახილის ინტონაციით“.

ძახილის ნიშნის მოხმარების საფუძველი, როგორც ამ განმარტებიდან ჩანს, მრავალნაირია. ძირითადად, რა თქმა უნდა, როგორც მოთალობის ერთ-ერთი სახიობის წინადადების, საფუძველი ლოლიკურ-ინტონაციურია. მაგრამ ძახილის ნიშნის მოხმარებაში უნდა აღინიშნოს აგრეთვე სტილისტიკურ-ემოციური ელფერიც.

საქმის ართულებს ის გარიშებაც, რომ უკანასკნელ ხანებში სინტაქსის სახელმძღვანელოებში უკვე ცალკე გამოყოფენ „ბრძანებით წინადადებას“. ძაღვი მიზანშეწონილი იქნებოდა, რომ „ბრძანებითი წინადადებისათვის“ შემოეღოთ ცალკე, განსხვავებული ნიშანი. დაკმაყოფილებით რიბობრივი მაგალითების მოყვანით.
 გათენდა! შეერთდით. შეერთდით. შეერთდით!
 დროშები, დროშები... დროშები ჩაჩაჩა!
 („დროშები ჩაჩაჩა“).

უნდა შევნიშნოთ, რომ „ძახილის ნიშანი“ და „მძიმე“ ხშირად ერთნაირი თუნქავით მოიხმარება და სათანადო გამართლებაც აქვს ამას. მაგალითად, ისეთ მოთალოურ საშუალებებში როგორც არის მართვა, ზოგჯერ ძახილის ნიშანს იყენებენ, ზოგჯერ კი — მძიმეს: ამხანაგებო!

ძვირფასო მეგობრებო!

— როგორც ჩანს, ამხანაგებო, მოგვიწევს დიდი სამუშაოების შესრულება.

როგორც აღვნიშნეთ, მეტყველების მოდალურ საშუალებებში
ემოციურობის სიძლიერის გამოხატვა ძახილის ნიშანს ევალებოდა

ტაო, ტაო, ჩვენო ტაო!
ქართლ-კახეთის მკვიდრო დაო! („ტაო“).
მართალს სიტყვასაც არ მათქმევინებ,
ფუ! შენს სამართალს. შენს სამსჯავროსა!
(„კაკო ყაჩაღი“).
ვახ, როგორ დროს მიღალატე,
გავიწყდეს გამჭედელია!
(„არსენას ლექსი“).

ხან ერთი ძირს, ხან მეორე...
პერი, ბიჭო კოტრიელა!
(„ზამთარი“).

რევოლუციურს, ჯერ არნახულს, ჯერ არგავონილს,
ვაშა! ამ ახალ საქართველოს, ვაშა! შენებას!
(„რევოლუციურ საქართველოს“).

— სადამო მშვიდობისა!
— აი, გავიმარჯოს, ჩემო გიორგი!
(„ოთარაანთ-ქვრივი“).
— უსუსურმა ბავშვმა გამჭურდა... აი, ტაი-ტაი-ტაი!
(„სარჩოზელაზედ“).
— ოპ, პო, პო, პოი! — გაიკვირვა ჩიჩენმა. („ელგუჯა“).
— აჰა, შე არ-დასარჩენო, ამოისხი და ჩაიცივი!
(„ოთარაანთ ქვრივი“).

— კარგი, კარგი, ბარაქალა! („სურამის ციხე“).
— არიქა, უშველეთ! — დაუძახეს აქეთ-იქიდან („ალი“).
— მაშ, წადი, მოიყვანე! („ელგუჯა“).
— ბიჭოს!... მაშ ღვთის კაცი ყოფილა! („გლახის ნაამბობი“).
— რა ბიჭი გყავს, კიკოლა, რა ბიჭი! — მხიარულად მიაძახებდნენ ხოლმე კიკოლას იქ მდგომი გლეხები. („ქაჯანა“).

Si! (სიკ! ლათინური): გვხვდება ტექსტში, რათა საგანგებოდ გახაზონ და ყურადღება გაამახვილონ ავტორის შენიშვნა-მითითებაზე.

SOS! — საერთაშორისო სიგნალი: მაგ., თუ გემს საფრთხე ემუქრება, გადაიცემა ეს ნიშანი და ვინც მიიღებს, საშველად გაეშურება.

კითხვა-ძახილის ნიშანი

წერასა და ბეჭდვაში არის ისეთი შემთხვევები, როდესაც წინადადების ბოლოში იწერება როგორც კითხვის ნიშანი, ასევე ძახილის ნიშანი (?!). ასეთი შემთხვევები გამოჩნდის, მაგრამ ერთგვარი გამართლება მაინც აქვს. ლ. კვაჭაძე ასე ახასიათებს ამ ტიპის წინადა-

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. საბ. რესპუბ.
ბ. ზღაპრთა მუშა

დებს: „წინადადება ზოგჯერ კითხვასაც გამოხატავს და ამა თუ იმ გრძნობასაც, ასეთ წინადადებას კითხვით-ძაბილის წინადადება ჰქვია. წინადადების ბოლოს ორი ნიშანი დაისმის: კითხვისა და ძაბილისა“ (თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, 1977, 46).

კითხვით-ძაბილის წინადადება ლოგიკურ-გრძნობითი ელფერის ისეთი შერწყმაა, რომ ან კითხვა სკარბობს, ან რაიმე გრძნობა, მაგრამ გააზრება ისეთია, რომ მოქმელი ინტონაციის გამახვილებით იკმაყოფილებს თავის განწყობა-მიმართებას და წერაშიც ადასტურებს ამას, რათა მკითხველმა სათანადოდ აღიქვას წინადადების მთლიანობა. საერთოდ, უნდა შევნიშნოთ, რომ ზოგჯერ კითხვისა და ძაბილის ნიშნების ერთად დასმა ძალზე სუბიექტურია და განზოგადებას არ ექვემდებარება.

— მიდიხარ, მიდიხარ, გაბრიელ?! — მკითხა მღვდელმა დაღონებით. („გლახის ნაამბობი“).

— მღვდლო! — დაიბღვლა საცოდავად გლახამა, — არ გებრალეები შენი გაბრიელ?! (გლახის ნაამბობი“).

— ... ვარ ობოლი და, ვინ იცის, ვინ დამეპატრონება, ვინ შეიღებავს ჩემი სისხლით ხელებს?! („შელის ნუკრის ნაამბობი“).

მრავალწერტილი

სასვენ ნიშანთა ერთ-ერთი სახეობაა — მრავალწერტილი. ერთსადაიმევე ხაზზე ჰორიზონტალურად დასმული სამი წერტილი (...).

მრავალწერტილი აღნიშნავს ისეთ შეწყვეტას, რომ გადასვლა ერთი აზრიდან შემდეგზე თითქოს ნახტომისებურია, თითქოს შუალედი ან გაგრძელება მისახვედრი და გასაგებია. მრავალწერტილის საფუძველი ლოგიკურ-ემოციური ასპექტია უფრო ხშირად.

ოცი წლისა კიკოლა გუმბრის გზაზე გახდა... ამის შემდეგ თითქმის ყოველ სამს წელიწადში ერთხელ მიდიოდა გუმბარში მარილის მოსატანად... სამი-ოთხი პირობა ორპირშიაც წაიღო ქირა... შემდეგ შეირთო ცოლი... („ქაჯანა“).

განახვერდა ქართველობა...

მაგრამ მტერს კი სძლიეს მათ ღვთით...

(„თორნიკე ერისთავი“).

და უფსკრულს დასცქერს პირიმზე

მოღერებულის ყელითა...

(„სტუმარ-მასპინძელი“).

მრავალწერტილი იწერება სხვა ნიშნებთან ერთადაც, უმეტესად კი ძაბილის ნიშანთან.

— ა, ბედშეგ ვაჟო!.. სულ არ დაუხვრეტიათ!.. ამისათვის მისივე მსახურის
 ლა დედის ძუძუ ალალი!.. („ელგუჯა“).

არა, შენ ჩვენთან დარჩი, იქნები...
 ჩვენი ცხოვრება გიმძობს, გიშვილებს!
 („მუზა და მუშა“).

მოდალურ სიტყვებთან და გამოთქმებთან, განსაკუთრებით კი
 შორისდებულებთან ხშირია მრავალწერტილი სხვა ნიშანთან.

გადაწყდა, უნდა შევცვალოთ გზები...
 ძველო თბილისო... გტოვებ... ნახვამდის!
 („გამოთხოვება ძველ თბილისთან“).

ბიჭოს!.. მაშ ღვთის კაცი ყოფილა!..
 („გლახის ნამბობი“).

ოჰ, რა ლამაზად იღვიძებს ბუნება მიძინებული!
 დაჩუმიდით... ყური მიუგდეთ... არ გესმით, ვალობს ბულბული?
 („სადღეგრძელო“).

განახლდა გული... დღეს ის აღარ ვარ,
 რაც უწინ ვიყავ... ფერი ვიცვალე...
 გზა დამიცალე, შავო ბურუსო,
 წყვეულო ღამევე, გზა დამიცალე!
 („განახლდა გული“).

არის ისეთი შემთხვევები, როდესაც სხვადასხვა მოსაზრებით
 ტექსტში გამოტოვებულ უნდა იქნას სიტყვა ან გამოთქმა: მაგალითად:
 არ გვჭირდება, უწმაწურია ან სხვა რამ; მაშინ გამოტოვებას მრავალ-
 წერტილით აღნიშნავენ. (უნდა შევნიშნოთ, რომ ეს შემთხვევა ზოგ-
 ჯერ აღნიშნულია არა სამი წერტილით (...), არამედ წერტილების დას-
 მით (რამდენიმე წერტილი). ასეთ დროს ეს საშუალება უფრო წერის
 ტექნიკის სფეროს განეკუთვნება.

მიძიმე

მიძიმე ერთ-ერთი ძირითადი სასვენი ნიშანია. უნდა აღინიშნოს,
 რომ მიძიმე (,) მოხმარებულია მრავალმხრივი დანიშნულებით. ეს არის
 იმის ერთ-ერთი მიზეზი, რომ დარღვევები სასვენი ნიშნების მოხმა-
 რების სფეროში უფრო სშირად „მიძიმესთან“ არის დაკავშირებული.

მიძიმის გამოყენებას უმრავლეს შემთხვევაში მოეპოვება სინტაქ-
 სური საფუძველი, აგრეთვე ლოგიკურ-სტილისტიკური, ინტონაციურ-
 გრძნობითი საფუძველი, — განსაკუთრებით მოდალურ სიტყვებთან და
 გამოთქმებთან და სხვ.

მიძიმის მოხმარების შემთხვევები არსებობს: მარტივ, შერწყმულ
 და რთულ წინადადებებში. მიძიმის მოხმარების დარღვევები გამო-
 წვეულია იმით, რომ თეორიულად არ იციან მისი დანიშნულების-
 სინტაქსური და სხვა ხასიათის საფუძვლები. წინადადებათა აგებუ-

ლების, შედგენილობის გაურკვეველად მძიმის მოხმარების წესების ცოდნას ვერ დავუფლებით. ეს გარემოება კარგად უნდა ანსრუდეს ყოველ მასწავლებელს, სახელმძღვანელოებისა და გრამატიკის სწავლების მეთოდის ავტორებს.

მძიმე იმ შემთხვევაში იხმარება მარტივ წინადადებაში, თუ მასში მოიპოვება ე. წ. განკერძოებული სიტყვები და გამოთქმები (ე. ი. მოდალური საშუალებები). ასეთ შემთხვევებში მძიმეს მკვთრად გამორჩეულ-განმაცალკეებელი ფუნქცია ეკისრება და სტილისტიკურ დასაბუთებას ექვემდებარება.

მიმართვა

შედექი, მუზავ, შენ აქაც სცდები,
ზღვა არ დამარხავს შენს ჩანგის სიმებს!..
(„მუზა და მუშა“).

არ დაიდარდო, დედაო,
ნუ მიეცემი სევდასა,
დღეო, გადილდი, გადილდი,
შვილი ეყრება დედასა!
(„არ დაიდარდო. დედაო...“).

ზევიდაურო, ძმობილო,
რად არ მაჩვენებ შენს სახეს?!
(„სტუმარ-მასპინძელი“).

განკერძოებული განსაზღვრება

მიხვედი, გაჩნდი კალოზე .
მწირი, პერანგის ამარა...
(„სიმღერა დავით გურამიშვილზე“).

მოყმემ თქვა, პირშიშველამა,
შიზნ გავიარე კლდისანი...
(„ლექსი ვეფხვისა და მოყმისა“).

სოფლისა გაღმა გორია,
დამწვარი, ქვიშიანია.
ბევრი წევს იქა ვაჟკაცი,
გულლომი, ჭიშიანია.
(„სტუმარ-მასპინძელი“).

განკერძოებული გარემოება

გიოს თქმით, წუხელ. ახალ ნავახშმევს, ათიოდე შეიარაღებული კაცი მღვდელთან მისულა და ერთობის სახელით საყდრის გასაღები მოუთხოვია („ტარიელ გოლუა“).

შუაგულ ტყეში, ერთ თითქმის მიუვალ ნაპრალში, გამოქვირდული
ში, ისხდნენ ახალგაზრდა ბიჭები ცეცხლის წინ და მწვადეს ღებდნენ. („ბაში-აჩუკი“).

გალმა, მარაბდის ზემოთ, თრიალეთის თეთრი ქედი ბზინავდა.
(„არსენა მარაბდელი“).

მეორე დღეს, სისხამ დილაზე, გამოსულიყო ზაალ აივანზე და
ქალებს გადაჰყურებდა („ბაში-აჩუკი“).

იმავე დღეს, გლეხის ვახშმობის დროს, ამ მეურმეებმა ქალაქის
პირში გამოუშვეს ურმები („სარჩობელაზედ“).

ღანართი

ახალ გრიგალებს ვწირავთ სიცოცხლეს
ჩვენს, პოეტები საქართველოსი!

(„ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“).

მე, ქართველი ბუხაიძე, ბალყარეთის მთებში ვწევარ.

(„კაპიტანი ბუხაიძე“).

თქვენ, ვაჟარნი, ჯაბანნი ხართ, ომისაცა უმეცარნი...

(„ვეფხისტყაოსანი“).

ჩვენ, ბალები, ამ უცნაურ სანახაობის მოწმენი. შემკრთალები
ვიყავით („ნატვრის ხე“).

მე, რუსთველი, ხელობითა ვიქმ საქმესა ამა დარი.

(„ვეფხისტყაოსანი“).

ჩართული

— კი, რასაკვირველია, ყველაფერი ასე სასიამოვნოა, სოლომან
ჩემო. მარა... — და ბესარიონმა სიტყვა გააგრძელა („სოლომან მორ-
ბელაძე“).

— ვაჟო, აგი აღარ ხუმრობს, მგონია! — თქვა დავითმა („სიმონ-
ნა“).

რა თქმა უნდა, მარიაშის ბრალია, ასე რომ შეაგვიანდა.

(„გვალი ბიგვა“).

ჩემს ვაჟყაცობაში უნდა მოგახსენოთ, ბევრ ირემს უზიღნია კის-
რით ჩემი ისარი! („ნატვრის ხე“).

სახლი, როგორც ვთქვით, ფიცრულია („ოთარაანთ ქვრივი“).

ერთი სიტყვით, ესენი ყველაფერი მომცა. („გლახის ნაამბობი“).

შენმა სიცოცხლემ, მოცლა არა მაქვს. („გლახის ნაამბობი“).

შენც არ მომიკვლე, ცხენებმა ყურიც არ გაიბერტყეს.

(„მგზავრის წერილები“).

— კი, კი, შვილო... წვეალ... ხომ არაფერს მიმაღვათ და... დედა-
შვილობას, არაფერი დამიმალო... („ტარიელ გოლუა“).

— ჰაი, ჰაი რომ აგრეა, — დაუმოწმეს სხვებმა.
(„ხვეისბერი გოჩა“).

— ჰო, მე კარში გავედი მაშინ, მემრე რა იყო?
(„სურამის ციხე“).

— დიალ. დიალ. ალექსანდრე-ჯან! ჩემმა ისაკმა მოიგდო ხელში
კარგი ადგილი! („სოლომონ ისაკის მეჭლანუაშვილი“).

ზორისღებული

ვა. სოფელო, რაშიგან ხარ, რას გვაბრუნებ, რა ზნე გპირსა!
(„ვეფხისტყაოსანი“).

ოხ, ღმერთო ჩემო, სულ ძილი, ძილი, როსლა გველირსოს ჩვენ
გაღვიძება!? (ელეგია“).

ჰოი, ადგილნო, არაგვის პირნო, მობიბინენო, შვებით მომპირნო.
(„ბედი ქართლისა“).

გარდაიცვალა ასტრახანში ვახტანგ მეექვსე,
ვაი, რა ბოძი, რა მაშვრალი და რა მელექსე.
(„სიმღერა დავით გურამიშვილზე“).

ეპეჰეჰე... — დაიყიენა მთელ სოფელზე ომახიანად ვილაცამ.
(„ძაღლი“).

ეკრანს მესამედ ვუცქერდით და ვწუხდით პატარები,
ეჰ, ერთხელ მაინც ვადარჩეს, ვერ მოკლან ჩაპაევი.

(„ჩაპაევი“).

— ხა, ხა, ხა... გადაიხარხარა ბეკინამ და სიტყვა გააწყვეტინა
პლატონს. — შვილი გეყოლებათ... ხა, ხა, ხა!.. რალა დროს ჩემი შვი-
ლია, შეე კაცო! ხა. ხა. ხა! („სამანიშვილის დედინაცვალი“).

უუ!.. ჰ! ჰ!.. — უეცრად წამოიკვნესა ბერამ და ქვითინი მორთო...
(„მიწა!“).

ვაჰ, დრონი, დრონი, ნაგემნი მტკბარად. („ვაჰ, დრონი, დრონი!!!“).

— სუ!.. თუ ღმერთი გწამს, ჩუმაღ!.. — უთხრა გაიოზმა.
(„ტარიელ გოლუა“).

ნუ... ნუ... გაიოზ... ამაზე მერე... მერე, თუ კაცი ხარ!..
(„ტარიელ გოლუა“).

— არიქა, მაგრა შეკარით. არ დაანახოთ საწყალ დედაკაცს! —
დაუძახეს ჯარს. („სურამის ციხე“).

ჰე, მთებო გოლიათებო, გააკეთ კლდეთა კარები.
(„მწყემსის სიმღერა“)

ჩუ!.. ეს ვისი ხმაა? — ჩაიჩურჩულეს ფოთლებმა... („ფოთლებმა“ აბა, თუ ღმერთი გწამს, წამიკითხე. („გლახის ნაამბობი“).
ო, დაუკვირდი, კარგო, ამ ამბავს,
ბრძნულია იგი და ძველისძველი.

(„გამიგონია, მთვარიან ღამეს“).

კიდევ უფრო რთულდება მძიმის მოხმარების წესები შერწყმულ წინადადებაში. შერწყმული წინადადების განმარტების ფორმულირება ამას კარგად გვიჩვენებს: „შერწყმული ჰქვია წინადადებას. რომელშიც მოიპოვება რამდენიმე (ორი ან ორზე მეტი) ერთგვარი წევრი“.

ავაგოთ ასეთი წინადადება: **ხვალ სააქტო დარბაზში მოწვეულია თანამშრომელთა საერთო კრება**. ამ წინადადებაში ორი ამხსნელია (დრო და ადგილი). მაგრამ ეს ამხსნელები ერთგვაროვანი წევრები არ არიან. ამის გამო წინადადება მარტივია; ეს წევრები ერთმანეთისაგან მძიმით არ გამოიყოფა; თუ იქნებოდა ასე: **ხვალ, პარასკევს, 25 მარტს, დღის 15 საათზე სააქტო დარბაზში მოწვეულია თანამშრომელთა საერთო კრება**, — მაშინ დროის გარემოების გამომხატველი ერთეულები ოთხჯერ არის გამეორებული; მაშასადამე წინადადებაში მოიპოვება ოთხი ერთგვაროვანი წევრი. ერთგვაროვანი წევრები ერთმანეთისაგან მძიმით (,) გამოიყოფა.

ავაგოთ ასეთი წინადადებაც: **დედამ ხელით მოუქსოვა შვილს წინდები**. წინადადებაში სამი დამატებაა: უბრალო (ხელით), ირიბი (შვილს), წინდები (პირდაპირი); წინადადება მაინც მარტივია. ვინაიდან დამატებები ერთგვაროვანი არ არის, — ისინი ერთმანეთისაგან მძიმით არ გამოცალკევდება.

შერწყმულ წინადადებაში ზოგჯერ მოიპოვება განსაკუთრებული სიტყვები და გამოთქმები და, ცხადია, მათ თავთავისი კუთვნილი ნიშნები სჭირდებათ, უმეტეს შემთხვევაში მძიმე (,) შერწყმულ წინადადებაში ზოგჯერ შეგვხვდება: რამდენიმე ქვემდებარე ერთ შემასმენელთან, რამდენიმე შემასმენელი ერთ ქვემდებარესთან. რამდენიმე პირდაპირი დამატება ერთ შემასმენელთან, რამდენიმე ირიბი დამატება, რამდენიმე ერთგვარი მნიშვნელობის უბრალო დამატება, რამდენიმე ერთი და იმავე შინაარსის გარემოება, რამდენიმე ერთგვაროვანი განსახლერება; ისიც შეიძლება, რომ შერწყმული წინადადება იყოს შერეული სახეობის. ყველა ასეთ შემთხვევაში მივმართავთ მძიმის (,) საშუალებით ერთგვაროვანი წევრების განკერძოებას, თუ, რა თქმა უნდა, მაჯგუფებელი კავშირები და, თუ არ მოიპოვება.

აღელდა მთელი სოფელი:

ბაღლი, კაცი და ქალია. („სტუმარ-მასპინძელი“).

— არა, წაძლეთ ეს ბნელი და მშვიდობიანი ღამე თავის ძილითა

და სიზმრებითა და მომეცით მე ნათელი და მოუსვენარო
 ტანჯვითა, წვალებითა, ბრძოლითა და ვი-ვაგლახითა! („მგზავრის
 წერილები“).

ამიტომაც გამიგონეთ,
 გესმათ ჩემი ნაუბარი,
 — შეიძინეთ, შეიძინეთ,
 შეიძინეთ მეგობარი! („მეგობარი“).

ზამთრის სასახლე, მდინარე ნევა,
 ქუხილი ცის და მიწის რყევა.
 აღმოდებული, მრისხანე, წმინდა,
 უკვდავი ცხრაასჩვიდმეტი წელი! („მამა“).

პატრონი ჩემი გამზრდელი, ღმრთითა და ღმრთულებრ ცხოველი,
 მშობლიური, ტკბილი, მოწყალე, ცა, წყალბობისა მთოველი!
 („ვეფხისტყაოსანი“).

ყველაფერში კაი ყმაწვილი კაცი იყო: მშვენიერის სანახაობისა,
 გულუხვი, გულმარდი, გიჟმაჟი და ვაჟკაცი. („გლახის ნაამბობი“).

დედამ შვილს ჩაულაგა ერთი ხელი უკეთესი ქვეშაგები, საცვა-
 ლი, ტანისამოსი, კაი ლეკურის შალის ჩოხა-შალვარი, ყანაოზის ახა-
 ლუხი, ორი წყვილი თავისი ხელით მოქსოვილი ქრელი წინდა, ახლად
 ნასყიდი ყაითანებით მორთული საცვეთები, ბაზარში განგებ შეკერილი
 ყაითნებით დახლართული ქვემოური ქალამნები. („ოთარაანთ ქვრივი“).

რთულ თანწყობილ წინადადებაში მოიპოვება: მაჭგუფებელი,
 მაკალკევებელი, მაპირისპირებელი კავშირები (შეიძლება უკავში-
 როც); ეს საშუალებები თითქოს ისეთივეა, როგორც შერწყმულ წი-
 ნადადებაში, მაგრამ ისინი შერწყმულ წინადადებაში ცალკეულ წევ-
 რებს (სიტყვებს) შორის არიან, ხოლო რთულ თანწყობილ წინადადება-
 ში — ცალკეულ წინადადებებს შორის. ამიტომ არის, რომ შერწყმულ
 წინადადებაში „და“ კავშირის წინ მძიმე არ დაისმის, ხოლო თან-
 წყობილ წინადადებაში „და“ კავშირის წინ მძიმის დასმა შეცდო-
 მად არ უნდა ჩაითვალოს: ცამ მოიწმინდა, და მზის შუქმა იქაურობა
 გაანათა.

მოდრუბლული დილა იყო, და უსიამოვნო ქარი ქროდა.
 („ჩვენი ქვეყნის რაინდი“).

დაიკრიფა ვენახებიც, დაიწურა ყურძენი, დადულდა მაჭრები.
 („ოთარაანთ ქვრივი“).

ილუვა ბინდი ღამისა, ცაში ვარსკვლავნი ქრებიან.
 („სადღეგრძელო“).

მეცნიერების და მწიგნობრობის
 აქ აინთება ერთ დროს ლამპარი,
 და შვილიშვილთა სხივებს მიაფენს

სოფელს გავხედე. ოდებიდან კვამლი ამოდიოდა თეთრობოლქვე-
ბად. მაძლები ყიოდხენ, ძროხები ბლოდნენ, თხები პეტელობდნენ,
თიქნები კიკინებდნენ, ქათმები კრიახობდნენ, კონცხოულაზე უშველე-
ბელი მზე შემდგარიყო... უცებ სხელი სითბოთი ამევსო და ყურებ-
ში სასიამოვნო ხარმა დარეკა. („ძალი“).

რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში ზოგჯერ არსებობს ორი ან ორ-
ზე მეტი წინადადება (მარტივი, შერწყმულიც და სხვა). მაქვემდებარ-
ებლის როლს ასრულებენ: კავშირები ან საკავშირებელი სიტყვები.
რთული შემადგენლობის წინადადებები ერთმანეთისაგან მძიმით გამო-
იყოფა. მდგომარეობას ართულებს ის გარემოება, როდესაც მთავარი
და დამოუკიდებელი წინადადებები აღვილ-მოხააცვლობენ. ეს კი იწ-
ვევს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც კავშირები და საკავშირებელი სი-
ტყვები იწყებენ მთელ რთულ წინადადებას: რომ თავის დროზე მო-
სულიყავით, ძალზე სასიამოვნო სურათს ნახავდით; ან არის შემთხვევა,
როდესაც კავშირი, რომელიც დამოკიდებულის მხარეზეა, შიგ წინა-
დადებაში მოექცევა: შენი ბარათი რომ მივიღე, უკვე დამთავრებული
შქონდა საქმე. არის შემთხვევები, როდესაც დამოკიდებული წინადა-
დება მთავარის შიგნით აღმოჩნდება. ცხადია, მძიმის დანიშნულება
ასეთ შემთხვევებში კიდევ უფრო იზრდება, და წინადადების აგებუ-
ლების სინტაქსური ანალიზი უზრუნველყოფს მძიმის მართებულად
დაწერას.

ოთარაანთ ქვრივი პირდაბანილი და ტანთააცმული იყო, რომ მზემ
მაშინ ძლივს ამოყო თავი მთის წვერიდან და გადმოხედა ქვეყანას თა-
ვის ერთად-ერთი ოქროსავით ბრჭყვიალა თვალითა. („ოთარაანთ ქვრი-
ვი“).

გზა გამიკაფა, მაგრამ ჟამმა მიმუხთლა და არ დამაცალა ზედ გა-
მეგლო!.. მომიტანა კლდემ ქვეშა და, ხომ ხედავ, ისე ვჭრები, როგორც
ცეცხლი, როცა გარედან ჰაერი არა შველის!.. („გლახის ნაამბობი“).

აი, ხედავთ, მოდის მსხვილქიანი საქონელი, მოსდევენ მოზრ-
დილი მწყემსები, რადგან ამათ უფრო დიდი შეკავება უნდათ მინ-
დორში, რომ არ წაახდინონ რა. („ლამის მეხრე ცეცო“).

სითბომ. ცეცხლმა სიცივე დაავიწყებინა სოხიას. მართალია, მაგ-
რამ წარსული და გაგონილი ზედ დაერთვნენ წინანდელ განაგონს, ნა-
ნახ უხალისო სურათებს და ამ კარჩაკეტილ სოფლის ზამთრულ ცხოვ-
რებაში მუდამ მის გონებას ეხვევოდნენ, მასთან განუმეორებლად იყე-
ნენ, ესეოდნენ და, თითქოს მისი ჟინი სჭირდათო, უცნაურად იშლებოდ-
ნენ, იმგვარად უხატავდნენ ყველაფერს, რაც მის გარშემო იყო, რომ
მათგან დაჩაგრულს გული უკვდებოდა და სული ეხუთებოდა. („ქამუ-
შაძის გაჭირვება“).

გაგუამ ამოიხენეშა, მოავლო იქაურობას თვალები და ონისე,

რომელიც ისევ იმ ადგილზე გაქვავებულივით იდგა, დაინახა ბერი ვოჩა“).

თუმცა სოფელი „მწირი“ ქალაქიდან სულ ხუთ-ექვს ვერსზე იყო მოშორებული, მაგრამ ამ მცირე მანძილის გავლაც დღეში ორჯერ. მძიმე ბარგით ზურგზე ისე სწყევტდა საბრალო დედაკაცს, რომ ბევრჯერ შინ დაბრუნებული მაგდანა ორი-სამი საათით უღონოდ ეგდო დერეფანში და თავს დასჩხაოდნენ თავისი პატარები. („მაგდანას ლურჯა“).

— ის ჩემი ნათლია, ღონე რომ მომცა, ნეცაი ერთი მაქიდა, მეცადა, რა ვაეკაცია!.. (ხალხური „ამირანი“).

ალარ გაათავებ? — მკითხავს მოწყენილი, და იქნება გაჯავრებულიც, მკითხველი. — როგორ არა? გავათავებ, მაგრამ იცით რით? იმით, რომ ლუარსაბის ბედნიერება დაირღვა. თუ მაგისთანა მტკიცე ბედნიერებაც დაირღვა, მაშ რაღა ყოფილა დაურღვეველი ქვეყანაზე? — დაიძახებს ჩემთან ერთხმად დაღონებული მკითხველი. („კაცია-აღამიანი?!“).

ტარიელ გოლუამ, რომელსაც აქამდის ხელები შევლებული ჰქონდა ბაჩუას ტანზე და რომელიც სულის ღრმა შეკრთომით განიცდიდა მომაკვდავის უკანასკნელს, მისთვის გაუგებარ შფოთვის, უცბად იგრძნო ბაჩუას გარშემო დანთხეული, ყოველ შხამზე უფრო ძლიერი და საშინელი სიკვდილის ცივი ამონასუნთქი. („ტარიელ გოლუა“).

წერტილ-მძიმე

წერტილ-მძიმეში ერთ ნიშნად არის გაერთიანებული წერტილი და მძიმე: წერტილ-მძიმის მოხმარება გვხვდება როგორც შერწყმულ, ასევე რთულ წინადადებაში.

შერწყმულ წინადადებაში მეტწილად მაშინ, როდესაც ჩამოთვლა არის სხვადასხვა სახეობის მონაცემების ერთეულების მაგალითად: ბიბლიოთეკამ შეიძინა დიდი რაოდენობის ლიტერატურა, მათ შორის: მარქსის, ენგელსის. ლენინის აკადემიურად გამოცემული ტომები; პუშკინის, დოსტოვესკის, გორკის, ილიას, აკაკის — პროზაული ნაწერები; მათემატიკა-ასტრონომიის სფეროდან: მუსხელიშვილის, ვეკუას, ხარაძის და სხვათა წიგნები.

წერტილ-მძიმე რთულ წინადადებაში მოიხმარება იმ შემთხვევაში, როდესაც მისი ცალკეული ნაწილი, ერთგვარად მაინც, დასრულებულობის შთაბეჭდილებას ტოვებს და გარკვეული მიმართება აქვთ ერთმანეთთან: „მე იმ ჩხუბის ღროს იქ ვესწრებოდი; გული მერჩოდა და მიწვედა დასახმარებლად, მაგრამ რატომღაც შევიკავე თავი“. (თითქოს „წერტილ-მძიმის“ ადგილზე რომ მართო წერტილი ან მძიმე დაწერილიყო, არაფერი დაშავდებოდა!).

უნდა შევნიშნოთ, რომ რატომღაც (შეიძლება სასტამბო-საქმიანობის ინტერესების შესაბამისად (?), თანდათან ნელდება ინტერესი „წერტილ-მძიმისადმი“. ახლა ჩემ წინ დევს ერთი ცენტრალური გაზეთი; მისი ერთი გვერდი მთლიანად უკავია ფრიალ საინტერესო სტატიას. რომელშიც შესაშური სისწორით არის მოხმარებული პუნქტუაციისა და წერის ტექნიკის სხვა საშუალებები; საგანგებოდ დავძებნე „წერტილ-მძიმე“, მაგრამ ერთგანაც კი არ აღმოჩნდა. რა თქმა უნდა, შეიძლებოდა ამ ნიშნის რამდენიმე ადგილას გამოყენება, მაგრამ საჭიროდ არ მიუჩნევიან.

თებერვლის საღამო იყო; წვიმაში ხანდახან თოვლ-ქყავს ურეგ-და; ქარს ზუზუნით აჰქონდა წვიმა სახლის კედელზე; ზოგიერთი სახლი სახურავამდე დაესველებინა. („სიმონა“).

მზე საშუაღდღოზე აიშართა; საქონელი გამოუშვეს; დღის მეხრე-ებმა ჩარეკეს წყალზე; გუთნისდედა ღამის მეხრეებით პანტის ქვეშ გადავიდა.

(„ღამის მეხრე ცეცო“).

ორწერტილი

ორწერტილი იწერება ვერტიკალურად (:). ორწერტილს გარკვეული დანიშნულება მოეპოვება.

ორწერტილი იწერება იმ შემთხვევაში, როდესაც განმაზოგადებელ სიტყვას მოჰყვება ერთგვარი წევრები;

„აქა-იქ ოთახის სამკაულად ეყარა სხვადასხვანაირი ნივთები, მაგალითებრ: ტალახიანი ყარაბაღული თეთრი წაღები, პირმოტეხილი სპილენძის თუნგი, ქონიანი შანდალი, სპილენძის საჩაიეში მოხარშული მყრალი ბალახი, ზურგიელის ნაჭერი და სხვანი და სხვანი“.

ორწერტილი მაშინაც დაისმის, თუ ერთგვარი წევრების ჩამოთვლა არის მოსალოდნელი:

„ამ მიწებში ეთესა: პური, ქერი. სიმინდი, ლობიო, დიკა, მუხუდო, შვრია, ფეტვი. უგრებელი და სხვ.“.

ორწერტილს წერენ რთულ წინადადებაში, თუ წინადადების ნაწილი მიზეზის შინაარსით უკავშირდება წინა მონაცემს:

„ზამთრობით (ვერხვი) ძლიერ დაჩაგრული იყო: აბეზარი მთის ქარიშხალი მოსვენებას არ აძლევდა, ანეთქებდა აქეთ-იქით“.

დამოწმებული სხვათა სიტყვები ორწერტილით გამოიყოფა ტექსტიდან; ჩვენი სახელოვანი პოეტი დავით გურამიშვილი წერს: „სწავლის ძირი მწარე არის, კენწეროში გატკბილდების“.

წერისა და ბეჭდვის ტექნიკის საშუალებები

წერასა და ბეჭდვაში არის ისეთი საშუალებები, რომლებიც არ ჩაითვლება სასვენი ნიშნებად; ასეთი საშუალებები უფრო წერისა და ბეჭდვის ტექნიკის სფეროს განეკუთვნება. რა თქმა უნდა. მათი მოხმარების საფუძველი ტექსტის სინტაქსურ ანალიზს ექვემდებარება. მაგრამ „სასვენი ნიშნების“ დამახასიათებელი ინტონაცია აკლიათ.

ტირე

ტირე არის მოგროძო ხაზი, რომელსაც პორიზონტალური მდებარეობა აქვს. ტირეს მრავალმხრივი გამოყენებითი დანიშნულება მოეპოვება წერასა და ბეჭდვაში. ტირე მკვეთრად შესამჩნევია დიალოგის ხერხით გადმოცემისას.

პერსონაჟების ერთმანეთთან საუბარი აბზაცებით იწყება, მაგრამ ეს არ არის ჩვეულებრივი (ავტორისეული) აბზაცი, რომელიც მხოლოდ შეწყვეთი დაწყებას გულისხმობს, არამედ ისეთი, რომ შეწყვეის ადგილზე ტირეც არსებობს.

— დათიკო! სად მიგყევარ? ნუ გამწირავ, შეიბრაღე შენი გაბრივლი!..

— წყალსაც წაუღიხარ.

— გოგოს მარტო მე უნდივარ, დათიკო! ღმერთთან ცოლ-ქმრობის პირობა მიგვიცია...

— ღმერთმა შენც შეგარცხვინოს და თქვენი პირობაც.

— დათიკო! შენ შენს ბედისწერას აუტანიხარ.

— დამეკარგე აქედან! („გლახის ნამბობი“).

დიალოგის შემთხვევაში მოსაუბრეთა ნათქვამს ზოგჯერ თან ახლავს ავტორისეული რაიმე ახსნა-განმარტება. ასეთ დროს პერსონაჟის სიტყვები მთავრდება თავისი კუთვნილი სასვენი ნიშნით და მას აგრძელებს ტირე (—), რათა მკვეთრად გამოცალკევდეს ავტორისეული სიტყვები პერსონაჟის ნათქვამისაგან.

— ვაი. ნეტავი ახლა ჩემი თამრო დამანანვა, — მოჰყვა ისევ პეპია, — ნეტავი ერთი კიდევ თვალით მაჩვენა, რომ სული ტკბილად აამელია! („გლახის ნამბობი“).

შენიშვნა, აქ ერთად ჩანს მძიმე და ტირე, მაგრამ ეს არ არის მძიმისა და ტირეს მოხმარების შემთხვევები (ამაზე სხვა ადგილზე იქნება საუბარი). აქ „მძიმე“ პერსონაჟის სიტყვის ბოლო ნაწილში მოხვდა, ხოლო „ტირე“ აცალკევებს ავტორისეულ სიტყვებს.

არის შემთხვევები, როდესაც სტრიქონში პერსონაჟის სიტყვები ასე მთავრდება, რომ „ტირე“ ვეღარ თავსდება იქვე, და შემდეგ სტრიქონზე გადააქვთ იგი. გარეგნულად ჰგავს პერსონაჟის სიტყვის დასაწყისს; ასეთ შემთხვევას უნდა ვერძლოთ.

ტირე წინადადებაში მოხმარებულია გამოტოვებული სიტყვების
წიგრის ადგილზე; ასეთ შემთხვევაში წვერი იგულისხმება: „მვლებს
არჩევები მოჰყვენენ, არჩევებს — ირმები, ირმებს — გარეული ღორე-
ბი, ღორებს — დათვები და სხვა“. (ვაჟა, სახელმძღვანელოს მაგა-
ლითი).

ზოგჯერ ტირე განმაზოგადებელია რამდენიმე წვერის:

ამ დროს ქალი კაცი, დიდი, პატარა — ყველა მოუსვენებლად
მუშაობს. სოფელში თითქმის სახლის მცველიც აღარ რჩება — ყანა-
ში მიდიან. („სიმონა“).

ტირე ვინმეს ნათქვამში სათანადო მიზანდასახულებაზე მიუთი-
თებს; მაგალითად: „ერთ დღეს სიმონამ თავის ცოლისძმისას გაიარა.
ყანაში უნდა წაეყვანა პავლია“. აქ ორწერტილია, მაგრამ ტექსტში.
საიდანაც მოყვანილია ეს წინადადება, ორწერტილის ნაცვლად ტირეა:
„ერთ დღეს სიმონამ თავის ცოლისძმისას გაიარა — ყანაში უნდა წა-
ეყვანა პავლია“.

ტირე მიანიშნებს მიზეზსა და შედეგზე:
მე კი მრცხვენოდა ჩემი ცრემლისა, —
ჩემს ამხანაგებს გავექცეოდი...
(„კაკო ყაჩაღი“).

ტირეს ვიყენებთ სიტყვის მორფოლოგიური ანალიზისას: კაცი-
კაც—ებ—ი.

1988—1989 სასწავლო წელი აქ შეიძლებოდა დეფისიც, მაგრამ
ახლოს აღმოჩნდებოდნენ წლები. — სჯობს ტირე.

ტირეს საჭიროებისამებრ და თავისებურადაც იყენებს მეცნიერე-
ბის სხვადასხვა დარგი, მაგალითად, მათემატიკა, და სხვა.

— შორს, შორს!.. დაიძახა იმან და პაერში ხელები გაიშვირა: —
სისხლი. ხანჯალი!.. შვილი, შვილი!.. რა იქნა ჩემი შვილი?! — ძალზე
შეჰკვივლა და ვეფხვივით ღრიალი დაიწყო. („ხვევისბერი გოჩა“).

— არაო, — სტუმარი ეტყვის, —
არ მინდა ლეიბ-საბანი. („სტუმარ-მასპინძელი“).

შენ —
სისხლო ჩემო —

შენი დინება
ვეფხისტყაოსნით ხშირად მიგრძვნია. („შენ, სისხლო ჩემო“).

დეფისი

დეფისის შემცველი ტერმინი ქართულში არა გვაქვს; თუმცა გვხვდება ასეთი შემცველი: „შუახაზი“, მაგრამ პრაქტიკაში დეფისი დამკვიდრდა. დეფისი ტირეზე უფფრო პატარა ხაზია, იწერება ჰორიზონტალურად. ტირე და დეფისი ძირითადად განსხვავდებიან იმ-მხრივ, რომ ტირე უმეტესწილად სიტყვის გარეთ მოსახმარი ნიშანია, ხოლო დეფისი — სიტყვის შიგნით. სასტამბო საქმიანობაში თავ-თავისი ნიშნებია განკუთვნილი ტირესათვის და დეფისისათვის (ხელნაწერ-ში დეფისზე მითითება ასე აღინიშნება -, ხოლო ტირე ასე — დეფისის დანიშნულება მრავალაზროვანია (სტრიქონიდან სტრიქონზე სიტყვის გადატანის პირობითი ნიშანი გარეგნულად ჰგავს დეფისს, მაგრამ ამ სფეროს არ მიეკუთვნება)¹.

დეფისი გამოყენებულია ორ და ორზე-მეტ ცნებიან კომპოზიტებში შემადგენელი ფუძეების გამოსაყოფად.

მდივანს მზადა აქვს ქალაღი.

საწერ-კალამი, მეღანი („თორნიკე ერისთავი“).

პოვოსკაში ქვებზე ხათქა-ხუთქი უკეთესთა ფიქრთა დამიბნევდა ხოლმე („მგზავრის წერილები“).

ვით მიუსია მიწას ქარ-წვიმა („სიმღერა დავით გურამიშვილზე“).

დეფისით გამოიყოფა სხვათა სიტყვის ნაწილაკები: მეთქი, თქო, — არ გარგა-მეთქი, არა! („სიმონა“).

ზოგჯერ ნაწილაკიც — კი.

სანთელ-საკმეველი თავის გზას არ დაკარგავს-მეთქი, აკი არც დაკარგა („გლახის ნაამბობი“).

უთხარი, ძალიან დიდი საქმე მაქვს, უეჭველად ამაღამ ჩამოდი-თქვა (სახელმძღვანელოდან).

დედაშენს უთხარი, ერთი პური გვასესხე-თქო (სახელმძღვანელოდან).

მეტი სიზუსტისთვის დეფისი მოიხმარება ასეთი შემთხვევებისათვის:

„ვეფხისტყაოსან“-მა დიდი ზეგავლენა მოახდინა ქართული კულტურის განვითარებაზე“; მაქსიმ გორკის „დედა“-ს გატაცებით კითხულობენ მშრომელები.

დეფისი მოხმარებულია რიცხვების წერის დროს: მე-100, 37-ე, 94-ე, მე-500; ხუთ-ნახევარი კილო; 2-ჯერ, 3-ზე მეტი; 1-ლი მაისი. სიტყვების გრამატიკული ანალიზისას, ხარ-ი, ხარ-მა, ხარ-ს; ხელ-ი, ხელ-ებ-ი.

¹ ალ. ფოცხიშვილი. ქართული გრამატიკული აზრის ისტორიიდან, 1979, 83-149.

შეიძლება, რომ ზოგჯერ ბეჭდვაში ერთმანეთს შეენაცვლებოდნენ და დეფისი, მაგრამ ამას თვალსაჩინო დარღვევა არ მოჰყვება.

ფრჩხილები

ფრჩხილები წერისა და ბეჭდვის ერთ-ერთი საშუალებაა. ფრჩხილები ერთსა და იმავე ხაზზე პირშექცევით მოხმარებული ერთნაირი ორი ნიშანია: (—), მოხმარებული არის აგრეთვე მეორე სახეობის ფრჩხილები: [—]. — ამათ პირობითად დიდი ან კვადრატული — ეწოდება.

კატას თათებზე აქვს ბრჭყალები, ხოლო ადამიანს თითებზე — ფრჩხილები.

წერის ან ბეჭდვის დროს ზოგჯერ საჭიროა, რომ ძირითადი ტექსტის სათანადო აღვიღს დაერთოს რაიმე სახის ახსნა-განმარტება, მითითება, დაზუსტება და სხვა ასეთი დანამატები გამოცალკევდება და ფრჩხილებში თავსდება.

„ერეკლე მეფის „პირველი სანდო და საყვარელი კაცი“ გარსევან ჭავჭავაძე ჯერ კიდევ 26 წლის ჭაბუკი იყო, როდესაც უდიდესი ისტორიული დავალება შეასრულა — ხელი მოაწერა 1783 წელს გეორგიევსკში (ჩრდილო კავკასია) რუსეთ-საქართველოს „მეგობრობის პირობას“ („ტრაქტატს“ — ხელშეკრულებას)... (სახელმძღვანელოდან).

ვაჟას ჯანმრთელობა თანდათან უარესდებოდა. იგი სამკურნალოდ ლაზარეთში (ამჟამად თბილისის სახ. უნივერსიტეტის I კორპუსი) დააწვინეს (სახელმძღვანელოდან).

პრაქტიკოსმა მასწავლებლებმა კარგად უწყიან, რომ მოსწავლე ზოგჯერ ხვდება თავის შეცდომას ან ზედმეტად მოხმარებულ სიტყვასა და გამოთქმას. იგი ცდილობს. მოსპოს შეცდომა იმით, რომ ფრჩხილებში მოათავსოს. ცხადია, ეს არ არის საკმარისი, რადგან ფრჩხილებში მოათავსებული განმარტებაა; თუ ფრჩხილებში ჩასვამდა, ხაზის გადასმითაც უნდა მოესპო ან უფრჩხილებოდ უნდა მოესპო.

ზოგჯერ ტექსტში რაიმე შეუსაბამობა ან უწყმაწური სიტყვა უნდა ყოფილიყო. — გამოითრევა ასეთები და მათი ადგილი წერტილებით ამოივსება და ფრჩხილებშიც ჩაისმის.

არის შემთხვევები მარტო ერთი ფრჩხილის მოხმარების, 1), 5), ა), ე).

ფრჩხილებს ფართო გამოყენება აქვს მათემატიკური მეცნიერების სფეროში.

ბრჭყალები

ბრჭყალები ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საშუალებაა, რომელსაც მრავლობრივი დანიშნულება აქვს წერისა და ბეჭდვის სფეროში. ბრჭყა-

ლები სინამდვილეში წყვილ-წყვილი მძიმეა, — ორი თაყვანისცემი ბოლოში. თავში ქვედა ხაზზე იწერება. ხოლო ბოლოში — ზედა ხაზზე, ეს იმიტომ, რომ ბოლოში მებრუნებულია ბრჭყალები, რათა არ მოგვეჩვენოს ახალი ნათქვამის დასაწყისად. იყენებენ ორგვარ ბრჭყალებს („—“) და («—»). ეს უკანასკნელი იმავე ხაზზე იწერება, მაგრამ პირშექცევით.

ბრჭყალებში თავსდება სხვისი ნათქვამი, თუ იგი პირდაპირ, სიტყვა-სიტყვით არის მოყვანილი. ასეთ ტექსტს ეწოდება ციტატა.

„ვაჟა-ფშაველა ჩემს თვალში იმდენად პატივსაცემი მწერალია, რომ მისი ნაწერების დასაფასებლად საკმაო არ არის მარტო ერთი კაცის აზრი და შთაბეჭდილება“ (ილია ჭავჭავაძე).

თავის წერილში ტოლსტოის შესახებ ვ. ი. ლენინი წერდა: „ტოლსტოის მხატვრული ნაწარმოებების შესწავლით რუსეთის მუშათა კლასი უკეთ გაიცნობს თავის მტრებს“ (სახელმძღვანელოდ).

ბრჭყალებში თავსდება სიტყვა ან გამოთქმა, როდესაც ისინი მოხმარებულია სიმბოლური-გადატანითი მნიშვნელობით: გაზეთი „კომუნისტი“, ყურნალი „მნათობი“.

ბრჭყალებში თავსდება: წარმოება-დაწესებულებების. კოლმეურნეობების, საბჭოთა მეურნეობების, კოოპერატივების სახელწოდებანი, თუ ისინი შერქმეულია სიმბოლური გაგებით: კოლმეურნეობა „ჯანთიანი“, საბჭოთა მეურნეობა „იმედი“, კოოპერატივი „ახალი გზა“; ბრჭყალებში უნდა მოთავსდეს ასეთი მაგალითებიც: სასტუმრო „კოლხიდა“, კოოპერატივი „თელეთი“. გაზეთი „თბილისი“.

ბრჭყალებში თავსდება ნაწარმოებების სახელები, რომლებიც დასახელებულია ტექსტებში: შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“. სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისა“, მაქსიმ გორკის „ღეღა“, შექსპირის „ჰამლეტი“...

ბრჭყალებში არ ვათავსებთ. თუ რაიმეს მიკუთვნებული აქვს ვინმეს სახელი: ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის სახელობის საავტომობილო ქარხანა; შოთა რუსთაველის სახელობის დრამატული თეატრი.

ვთქვათ, ვსაუბრობთ ზედსართავზე, როგორც მეტყველების ნაწილზე; მეტყველებაში ყველაფერი მეტყველების ნაწილია, მაგრამ თუ გვინდა იმის აღნიშვნა, რომ ზედსართავი სახელი „მეტყველების ნაწილთა“ სისტემაში ცალკე ჯგუფს წარმოადგენს, მაშინ ბრჭყალებში თავსდება გამოთქმა-ცნება „მეტყველების ნაწილი“.

ზოგჯერ ტექსტში გვჭირდება რაიმე ელემენტის გამოჩეულად აღნიშვნა, მაგალითად: ხმოვანთა შორის ა ვეველაზე ფართო ხმოვანია; აქ გამოვიყენეთ ხაზგასმა. ნაბეჭდში სხვაგვარი ფერით აღინიშნება, მაგრამ ბრჭყალებიც გამოდგებოდა ამისათვის — ხმოვანი „ა“, თანდებული „ებ“, სახელთა მრავლობითის საწარმოებელი: „ებ“ და „ნ-არ თ-ანი“ და სხვა.

ბრჭყალებში უნდა მოთავსდეს ისეთი სიტყვა და გამოთქმა, რომელიც მელთა აზრი საპირისპიროდ უნდა იქნას გაგებელი. შეიძლება დაიწეროს: იმისი საქციელი იმსახურებს „მოწონებას“, ეს იმას ნიშნავს, რომ არ იმსახურებს მოწონებას; ასეთივეა ისეთი შემთხვევები. როდესაც ირონიულ და დამამცირებელ სიტყვა-გამოთქმებს მოიხმარენ.

ზოგჯერ არის შემთხვევა, როდესაც ნაწარმოები და პერსონაჟი ერთსადაიმთხვევ სახელს ატარებენ. ასეთ დროს ნაწარმოების სახელი ბრჭყალებში ჩაისმის, პერსონაჟის არა: ილია ჭავჭავაძის მოთხრობა „ოთარაანთ ქერივი“, მაგრამ გიორგის დედა — ოთარაანთ ქერივი აგრე რიგად არავის დაეჩაგვრინებოდა; ღარიბი გლეხის გოგია უიშვილის გატანჯულ ცხოვრებას ასახავს მოთხრობა „გოგია უიშვილი“.

ზოგჯერ მოყვანილი ციტატა. რომელიც ბრჭყალებში უნდა მოთავსდეს, თავად იწყება ბრჭყალებიანი სიტყვით, მაშინ მოხმარებული იქნება ბრჭყალების ორივე სახეობა, მაგალითად, მეცნიერი ლეო კვაჭაძე წერს „რომ“ კავშირით შეერთებული ვითარების გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება მეტწილად ბოლოშია“.

გადატანის წესები

1987 წლის 9 დეკემბრის ვაზ. „სახალხო განათლებაში“ დაიბეჭდა პროფ. გიორგი შალამბერიძის წერილი „სიახლე სიტყვის გადატანისას“. აქვე უცვლელად წარმოვადგენთ ამ წერილს.

„ქართულში დიდი ხანია შემუშავდა სტრიქონიდან სტრიქონზე სიტყვის გადატანის წესები, რომლებიც გრამატიკის სახელმძღვანელოებშია განმარტებული და სკოლებში ისწავლება. წიგნებშიც, ჟურნალ-გაზეთებშიც ძირითადად ეს წესებია დაცული. მაგრამ, სამწუხაროდ, ყოველთვის როდი ხერხდება მათი გატარება, განსაკუთრებით პრესაში.“

ამ უკანასკნელ წლებში საჯაროდ გამოითქვა მოსაზრებანი სიტყვის გადატანის წესების გამარტივების შესახებ. ამ აზრისა მასწავლებელთა დიდი ნაწილიც.

გადატანის წესები ძირითადად ემყარება სიტყვის დამარცხლისა და ფუძე-აფიქსთა გამოყოფის, ე. ი. ფონეტიკურ და მორფოლოგიურ პრინციპებს, ოღონდ ეს კია, რომ დაწყებითი კლასების მოსწავლეებს უჭირთ მორფოლოგიური პრინციპის გამოყენება, რადგან V-VI კლასებამდე ფუძე-აფიქსების გამოყოფაში ისინი გაწაფული არ არიან.

ყველაზე მეტ უხერხულობას მაინც ის ქმნიდა, რომ დღემდე მოქმედი წესების მიხედვით შეუძლებლად იყო მიჩნეული ე. წ. თანხმოვანთა პარმონიული კომპლექსების — თხ. ცხ, ჩხ, ბღ, დღ, ზღ, ძღ, ჰღ, ჭყ, ჭყ, ჭყ ბგერათკომპლექსების გათიშვა. მაგალითად, შეცდომად ითვლება ასეთი გადატანა: საკით-ხი, შეუბ-ღვირა, სეტ-ყვა,

ცოც-ხი, ბუზ-ლუნი, გაძ-ლოლა, შემთხ-ვევა და ა. შ.

ეროვნული
არჩევნების
სამსახური

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების დგენმა მუდმივმა კომისიამ თავის № 3 ბიულეტენში, რომელიც ახლახან გამოიცა, გამოაქვეყნა კომისიის მიერ დამტკიცებული „სიტყვის გადატანის წესები“ (იხ. „თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები“, ბიულეტენი № 3, 1987, გვ. 7). ამ დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ „სიტყვის გადატანის წესები ემყარება მარცვალსა (ფონეტიკური დანაწევრება) და ფუძე-აფიქსთა გამოყოფის (მორფოლოგიური დანაწევრება) პრინციპებს.

დამტკიცებული წესების ძირითადი დებულებები ასეთია:

1. ერთმარცვლიანი ანუ ერთხმოვნიათ სიტყვა არ ითიშება. ე. ი. არ გადაიტანება;
 2. ერთზე მეტმარცვლიანი სიტყვის გათიშულ ნაწილებში თითო ხმოვანი მაინც უნდა იყოს;
 3. ცალი თავკიდური ან ბოლოკიდური ხმოვანი სიტყვას არ ეთიშება, ე. ი. არ შეიძლება სტრატონზე დავტოვოთ ან მეორე სტრიქონზე გადავიტანოთ;
 4. თუ ხმოვნებს შორის ერთი თანხმოვანია, არ შეიძლება სიტყვის გათიშვა ამ თანხმოვანზე.
 5. სტრიქონთა მიჯნაზე მოხვედრისას ითიშება ხმოვნებს შორის მოქცეული ნებისმიერი ორი თანხმოვანი, ორ-მო, უც-ხო, ოთ-ხი, აფ-ხაზი, საჩ-ხერე,, საწყ-ალი, სატ-ყეო... გათიშვა შეიძლება ღია მარცვალზედაც (სა-ტყეო. სი-ტყვა, სა-ქმე...);
 6. თუ სტრიქონთა მიჯნაზე თავს იყრის ორზე მეტი თანხმოვანი. ზღვარი შეიძლება დაიდოს ნებისმიერ ორ თანხმოვანს შორის;
- ამ ბოლო წესს ახლავს დაზუსტება; სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის უკეთ აღსაქმელად უმჯობესია: ა) ფუძისეულ თანხმოვნებს გაემიჯნოს დამხმარე ელემენტის (აფიქსის, თანდებულის, ზმნისწინის...) ელემენტი (სახლ-მა, გან-ვლო), ბ) გაითიშოს ორი ერთბაიერი თანხმოვანი (კოვზ-ზე, მათ-თვის, შებინ-დება...); გ) თუ სტრიქონთა მიჯნაზე რთული სიტყვის ორზე მეტი თანხმოვანი იყრის თავს, უმჯობესია ბუნებრივი ზღვარი დაიდოს შემადგენელ ფუძეთა შორის (ცოლ-ქმარი, ათ-წლიანი, ურთიერთ-დამოკიდებულება, სპორტ-კლუბი...).

როგორც ვხედავთ, ოფიციალურად დამტკიცებულია სიტყვის გადატანის წლების მანძილზე შემუშავებული წესები და ამ მხრივ გადადგმულია მნიშვნელოვანი ნაბიჯი მათი გამარტივებისაკენ, რაკი დასაშვებად არის მიჩნეული ნებისმიერი ორი თანხმოვნის გათიშვა. ამიერიდან შეცდომად არ ითვლება სიტყვის გადატანისას ე. წ. ჰარმონიული ბგერათკომპლექსების გაყოფა. წესებში გამოყენებული სიტყვა „უმჯობესია“ იმას გვაუბებს, რომ მოსწავლეებს სწორედ ამ უმჯობესი ფორმების გამოყენება ვასწავლოთ.

უკვე სალიტერატურო ენის ნორმად დამტკიცებული სიტყვის გადატანის წესებით, ცხადია, მოსწავლეთა და აბიტურიენტთა წერითი ნამუშევრების გასწორების დროსაც უნდა ვიხელმძღვანელოთ“.

თითქოს არის გადატანის წესების ერთგვარი გამარტივება, მაგრამ მაინც საჭიროა სისტემატური და საგანგებო ვარჯიში, ყურადღების გამახვილება, რათა ეს წესები ჩვევად ექცეს ადამიანს.

მასწავლებელმა ფხიზელი თვალ-ყური უნდა ადევნოს მეთოდოლოგიურ ლიტერატურას და არაფერი გამოიჩინოს, თუ რაიმე ცვლილებები შეეხება ამ დადგენილ წესებს.

დიაკრიტიკული

წერაში ან ბეჭდვაში ზოგიერთ ასოს გაუკეთდება განმასხვავებელი ნიშანი: როდესაც ეს ნიშანი არ არის, ერთგვარად ამოიკითხება ასო, მაგრამ თუ განმასხვავებელი ნიშანი ახლავს, ასო სხვაგვარად უნდა ამოიკითხოს. ეს წესი ტრადიციულად არის დამკვიდრებული ზოგიერთ ენაში.

მახვილი

მახვილი მეტყველებაში რომელიმე ელემენტის საგანგებოდ გამოსარჩევი საშუალებაა; მაგალითად, უფრო ხშირად მახვილი მოუდის სიტყვას რომელიმე მარცვალზე (იგულისხმება მარცვლის ცენტრი, ანუ ხმოვანი ბგერა). ყოველ ენას „მახვილის“ თავისი წესები მოეპოვება. არამშობლიური ენის შესწავლისას ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს მახვილის წესების დაუფლებას. ზოგჯერ, გარკვეული მიზნით სიტყვაში მახვილიანი მარცვლის ხმოვანს მისათითებელი ნიშანი აქვს: Собака (როგორც ცნობილია, მახვილიანი მარცვლის წინა ი უნდა ამოიკითხულ იქნას: С-а-бака).

ძარაგმა

დაქარაგმება წერის გარკვეული წესი იყო; ძველად უმთავრესად მიმართავდნენ რომელიმე სიტყვის შემოკლებულად წერას. ეს განსაკუთრებით საჭირო იყო საწერი ადგილის ან მასალის ეკონომიისათვის. შემოკლებულად დაწერილ სიტყვას უკეთდებოდა პირობითი ნიშანი, ანუ „ძარაგმის ნიშანი“ (). რომ მკითხველს ისე ამოეკითხა სიტყვა, როგორც დამწერი ფიქრობდა.

სქოლიო

ხელნაწერ ან ნაბეჭდ ტექსტში ზოგჯერ საჭირო ხდება მითითება, თუ საიდან არის მოყვანილი სიტყვები, ვის ეკუთვნის ის, რომელი გამოცემაა მიჩნეული წყაროდ, წელი გამოცემისა, ზოგჯერ გვერდიც

და სხვა; საჭირო არის აგრეთვე გარკვეული ახსნა-განმარტებანი, რომლებიც ტექსტის ნაწილს ეხება. მაგრამ უფრო მიზანშეწონილია ასეთების ტექსტის გარეთ გამოტანა. საამისოდ სათანადო სიტყვას, წინადადებას ან მთელ ციტატას დაესმის პირობითი მისათითებელი ნიშანი: **ვარსკვლავი** ან **რიცხვი** და გამოსატანი ცნობები თავსდება გვერდის ბოლოში .ამ წესს ეწოდება **სქოლიო**. ტექსტის ძირითადი ნაწილი და სქოლიო გამოყოფილია თვალსაჩინოდ, ზოგჯერ ხაზის გავლებით.

ზოგჯერ სქოლიოს ცნობები სათანადო მითითებებით წიგნის სულ ბოლოშია გადატანილი.

პაგინაცია — ტექსტის გვერდების მუხლებად დაყოფა და ნუმერაციით აღნიშვნა.

პარაგრაფი — ტექსტი ხშირად დაყოფილია თემატურ ნაწილებად (თავებად, კარებად), ხოლო ნაწილები — მუხლებად, ანუ პარაგრაფებად).

№-ი — არის შემთხვევა, რომ არ უნდათ დაასახელონ ადგილი თაიისი სახელით; ამას აღნიშნავენ ზოგადად და დასმულია ნომრის ნიშანი: №„: „რკინიგზის სადგური №-ზე სიღამოს ჟამს აუარებელი ხალხი უცდიდა მატარებელს“ („ჩვენი ქვეყნის რაინდი“).

ნიშნები ბიბლიოგრაფიული ცნობებისათვის

„ბილიოგრაფია“ ნიშნავს: წიგნისმცოდნეობას“. დაბეჭდილი მოგვებოვება: გაზეთის, წიგნის, ბროშურის, ჟურნალის და სხვაგვარი სახითაც: როგორც ხელნაწერში, ასევე დაბეჭდილში გამოყენებულია სხვადასხვა ნიშნები, რომელთა დანიშნულების ცოდნა გვიადვილებს ტექსტის შინაარსის გაგებას.

გაზეთი — არის ორგანო გარკვეული ორგანიზაციის. უწყების. მაგალითად: როდესაც ხელში გვაქვს გაზეთი „ლიტერატურული საქართველო“, ჩვენს ყურადღებას იპყრობს სათაური, სულ თავში დაბეჭდილია დევიზი „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!“ გაზეთის სათაური გამორჩეული ასოებით არის დაბეჭდილი: გვერდზე ორფენია, რომელიც ჭილდოდ აქვს მიღებული გაზეთს თაიისი დამსახურებისათვის; აქვეა აღნიშნული, რომ გაზეთი ეკუთვნის გარკვეულ უწყებას, არის „საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგობის ორგანო“. სათაურის არეში არის აგრეთვე სხვა ცნობებიც: რომ ეს ნომერი გამოვიდა პარასკევს, 14 აპრილს, 1989 წელს; რომ ეს გაზეთი დაბეჭდა თანმიმდევრული ნომრით „№ 15 (2691)“, — ფრჩხილების გარეთა ციფრი „15“ აღნიშნავს, რომ 1989 წლის იანვრიდან ეს მე-15 ნომერია, ხოლო ფრჩხილებში ჩასმული (2691) ციფრი გვაცნობს, რომ გაზეთი „ლიტერატურული საქართველო“ დაარსებიდან ამდენი ნომერი გამოვიდა: აღნიშნულია აგრეთვე, რომ გამოცემის 57-ე წელია. ზოგჯერ გაზეთს სათაურის არეში დაბეჭდილი აქვს, თუ რამდენი ოირს ნომერი და სხვა.

გაზეთში დაბეჭდილი მასალები განაწილებულია სათავედ სის შესაბამისად: შერჩეულია შრიფტი, ანუ ასოები: თვის, ავტორთა ხელმოწერებისათვის და სხვა.

გაზეთში ყურადღებას იპყრობს აგრეთვე უკანასკნელი გვერდის დასასრული. ამ ნაწილში დასახელებულია რედაქტორი ან სარედაქციო კოლეგია; რედაქციისა და სტამბის მისამართები; რედაქციის განყოფილებები, მათი ტელეფონების ნომრები და სხვა.

ყოველ დაბეჭდილ ორგანოს ეკუთვნის თავისი ინდექსი, ანუ სახელმწიფო ნიშანი; მაგალითად, „ლიტერატურული საქართველოს“ ИНДЕКС-ი არის „06436“. ამ ნიშნით ეს გაზეთი ეგზავნებათ სხვადასხვა უწყებებს დასაცავად. დაბეჭდილ ყოველ ორგანოს სათანადო ადგილზე აქვს ასეთი ნიშანი „უე“ — და ციფრი: ეს არის ე. წ. მთავლიტის ნიშანი (მთავარი ლიტერატურული სამმართველოს ნიშანი); მაგალითად, მთავლიტს, ე. ი. მაკონტროლებელ უწყებას. უფლება მიუცია, რომ „ლიტერატურული საქართველოს“ 1989 წლის 14 აპრილის ნომერი ნებადართულია გასაერცელებლად („უე 00247“).

წიგნი — გასხვავდება გაზეთისაგან გარეგნულადაც. ი. გაზეთი თავისებური ფორმატისაა, ხოლო წიგნსაც თავისებური ფორმატი აქვს. მაგრამ წიგნსა და გაზეთს შორის ძირითადი განსხვავება მაინც იმაში გამოიხატება, რომ გაზეთი პერიოდულად გამოდის: ან ყოველდღიურია ან ყოველკვირეული და ასე შემდეგ. წიგნი რომ გამოიკემა, შეიძლება გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ გამეორებით დაიბეჭდოს. მაგრამ ეს არ ნიშნავს პერიოდულობას.

ყოველ წიგნზე გვხვდება განსაკუთრებული აღნიშვნები. როგორცაა ცოდნა გაამდიდრებს ჩვენს წარმოდგენას წიგნის დანიშნულებაზე.

წიგნის ყდაზე უმთავრესად აღინიშნება ავტორის (ან შემდგენლის) ვინაობა, წიგნის სახელწოდება, გამოცემის წელი, ადგილი და სხვა.

წიგნის ყდის შემდეგ გამოიყოფა განსაკუთრებული ფურცელი, რომელსაც „სატიტულო გვერდი“ ეწოდება.

„სატიტულო გვერდი“ უფრო დაწვრილებით გვაწვდის ცნობებს. ვიდრე ყდა. უკანასკნელ ხანებში გამომცემლობებმა და პოლიგრაფიამ სატიტულო გვერდზე მრავალმხრივი ცნობების აღნიშვნა დაიწყეს; განვმარტავთ ზოგიერთის დანიშნულებას.

სატიტულო გვერდის სულ ზევით, მარჯვნივ, ზოგჯერ დაბეჭდილია საბიბლიოთეკო ნიშანი, რომელიც აღნიშნავს, თუ ეს წიგნი რომელ განყოფილებას მიეკუთვნება, და რომელი პირობითი ნიშნით აღინიშნება ავტორის გვარი; ეს ააოვილებს, რათა წიგნი მოთავსდეს მისთვის მიჩნეულ ადგილზე, რომ ადვილად მოიძებნოს და გადაეცეს მომხმარებელს.

სატიტულო გვერდზე ზოგჯერ მოთავსებულია ანოტაციები მოკლე დახასიათება წიგნის დანიშნულებაზე.

სატიტულო გვერდზე აღნიშნულია: წიგნის რედაქტორი, რეცენზენტი ან რეცენზენტები.

სატიტულო გვერდზე შეგვხვდებათ ასეთი ნიშანი C ეს მიგვიჩვენებს, რომ წიგნის გამოცემისათვის დაკულია საავტორო უფლების სათანადო წესი.

სატიტულო გვერდზე აღინიშნება აგრეთვე (წილადის სახით), თუ ეს წიგნი გამომცემლობის თემატურ გეგმაში რომელ სპეციალობას ეკუთვნის. რომელი ასოთი იწყება წიგნის სახელწოდება, აგრეთვე გამომცემლობის სტანდარტული ინდექსი, გამოცემის წელი და სხვა.

სათანადო ცნობებს შეიცავს აგრეთვე წიგნის უკანასკნელი ფურცელიც: აქ უფრო ხშირად დასახელებულია გამომცემლობის რედაქტორი, კორექტორები, მხატვრულად გამფორმებელი, ტექნიკური რედაქტორი, პასუხისმგებელი გამოშვებისათვის და სხვა.

უკანასკნელ ფურცელზე არის განსაკუთრებული ცნობებიც, რომლებიც უპირატესად გამომცემლობასა და სტამბის საქმიანობის თავისებურებებს შეეხება, მაგალითად: როდის გადაეცა წარმოებას დედანი, როდის არის ხელმოწერილი დასაბეჭდად; როგორი შრიფტია გამოყენებული, მაგალითად, „ბეჭდვა მაღალი“ — ნიშნავს იმას, რომ შრიფტი ჩამოსხმულია ისე, რომ ასო ამობურცულია; აღნიშნულია, თუ რომელი „გარნიტურა“ არის გამოყენებული; ეს იმას ნიშნავს, რომ არსებობს სხვადასხვა მოხაზულობის შრიფტი; ყოველ მათგანს აქვს თავისი პრობითი სახელი, მაგალითად: ჩვეულებრივი, ვენური, უნივერსიტეტი... და სხვა. „გარნიტურა“ მთელი კომპლექსია საშუალებებისა და მათი ერთმანეთში არევა არ შეიძლება. ყოველი გარნიტურა თავის შესაფერისი ნიშნებით უნდა იქნას მოხმარებული.

უკანასკნელი ფურცლის ცნობები აღნიშნავს აგრეთვე, თუ როგორი ხარისხის ქაღალდზე დაიბეჭდა წიგნი. როგორია ქაღალდის ზომა: როგორია საღებავ გატარება, ანუ რამდენნაირი ფორია წიგნში წარმოადგენილი. ე. ი. რამდენ ფერ საღებავზეა მოხდენილი გატარება: რომელი წესით არის წიგნი დაბეჭდილი. — ოფსეტური წესი უკანასკნელი გაუმჯობესებული საშუალებაა: რამდენ გვერდს შეიცავს წიგნი; გვერდთა რაოდენობა იყოფა 16-ზე და მიიღება თაბახების, ანუ ფორმების რაოდენობა; რამდენი პრობითი თაბახია წიგნში. ე. ი. ყველა გვერდის სათვალავის მიხედვით რამდენ 16 გვერდი (თაბახი) არის წიგნში. რამდენია საალრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი, ანუ ისეთი გვერდები, რომლებიც დაბეჭდილ ტექსტს უკავია, — ყოველივე ამას მნიშვნელობა აქვს წიგნზე გაწეული ხარჯების დასაანგარიშებლად და ფასის განსაზღვრისათვის.

რა თქმა უნდა, წიგნის უკანასკნელ ფურცელზე აღინიშნება მისი

ფასი, რომელმა გამოცემლობამ დაბეჭდა, რომელ სტამბაში დაბეჭდა, მათი მისამართები და სხვა.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ყველა წიგნს ყოველთვის ერთნაირი ცნობები არ მოეპოვება. ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ წიგნი რა დანიშნულებისაა, ან ამა თუ იმ გამოცემლობას რომელი ცნობების აღნიშვნა მიუჩნევია საჭიროდ.

უფრნალი — უფრო ხშირად წიგნის ფორმატის მსგავსია, მაგრამ უფრნალი ჰგავს გაზეთსაც, რადგან, იგი პერიოდული ორგანოა; ასეთივეა ალმანახიც.

ჩვენ ეს ნაწილი გარკვეული მიზნით გავითვალისწინეთ სახელმძღვანელოში; ამის შესახებ საუბარი გვექნება მეთოდიკურ ნაწილში.

უნდა შევნიშნოთ. რომ წიგნებში სხვა სახის ცნობებსაც შევხვდებით; მაგალითად: ზოგჯერ წიგნს დართული აქვს, შესავალ ნაწილში, სხვადასხვა სახის განმარტებები ან წიგნის მოხმარების წესები და სხვა.

ხოლო წიგნს ზოგჯერ, ბოლო ნაწილში, თან ერთვის სალექსიკონო მასალა, ან განსაკუთრებული შენიშვნები და სხვა.

ყოველივე ეს ამდიდრებს წიგნის დანიშნულებას და უფრო მეტ სარგებლიანობას ვიძენთ მისგან.

მეთოდოლოგიური შენიშვნები

პუნქტუაციისა და წერა-ბეჭდვის ტექნიკის საშუალებების მოხმარების წესების დაუფლება მოითხოვს მტკიცე და თანმიმდევრულ მეთოდიკურ ღონისძიებებს. ანგარიში უნდა გაეწიეს იმ ფაქტს, რომ სასვენი ნიშნებისა და სხვა საშუალებების გამოყენება მჭიდროდ არის დაკავშირებული ენის გრამატიკის ამა თუ იმ მასალასთან ან წერა-ბეჭდვის რაიმე ტექნიკურ წესთან.

მასწავლებელს ყოველთვის უნდა ახსოვდეს, რომ პუნქტუაციური ნიშნების მიმართება მის წესთან გულისხმობს გარკვეულ საფუძველს, რომელიც მკვეთრად უნდა გამოჩნდეს სამიზნო მომენტში. მთელი რიგი სასვენი ნიშნების გამოყენება სინტაქსურ ანალიზსა და თეორიულ დასაბუთებას საჭიროებს. ცხადია, ამ მხრივ სინტაქსური მოვლენებისა და წესებისადმი საგანგებო ყურადღება ბევრად შეუწყობს ხელს ამა თუ იმ ნიშნის მოხმარების ჩვევის დაუფლებას და პრაქტიკაში დანერგვას, და ა. შ.¹

დაუშვებელია, რომ გაკვეთილებზე ყოველი მასალის ახსნის დროს მოხდეს „გადარბენა“, „მიფუჩეჩება“ სასვენი ნიშნების მიმართ, მაშასადამე, არ ჩატარდეს ჭეროვანი ანალიზი და ვარჯიში მათი დანიშნულების გააზრებისათვის.

¹ ვ. რამიშვილი, პუნქტუაციის სწავლების მეთოდოლოგია, 1954 წ.

გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს კონტროლის მომსახურების გამოქვეყნებას. ადამიანი კონტროლს უნდა უწყევდეს როგორც საკუთარ ნაწერს, ასევე სხვის მიერ შესრულებულ ნაწერსაც. უნებლიე შეცდომებს რომ დავანებოთ თავი, არავინ არა ვართ დაზღვეული, რომ ნაწერში რაიმე წერის შეცდომა არ მოგვივა, მაგრამ თუ თვითკონტროლის საჭიროება ისე გამახვილდება, რომ აუცილებლად მივმართავთ მას, შეგნებულობას დაექვემდებარება ბევრი რამ. უნდა გამოუმუშავდეს მოსწავლეს იმის უნარი და მთხოვნილება, რათა აკონტროლებდეს ყველაფერს, რასაც კითხულობს პუნქტუაციის წესების მართებულად მოხმარების თვალსაზრისით.

ჯერ კიდევ გაკვეთილზე მივმართოთ ასეთ საშუალებას, რომ მოწაფეებს გადავცეთ ერთმანეთის ნამუშევრები და წარმოადგინონ შეხედულება, თუ რამდენად მართებულად არის დაცული პუნქტუაციისა და სხვა საშუალებების მოხმარების წესები.

ზოგჯერ შეიძლება, რომ გარკვეული ტექსტი მივაწოდოთ ბავშვებს (რა თქმა უნდა, ნაბეჭდი) და იმუშაონ მასზე, რათა შემდეგ დადასტურონ სასვენი ნიშნების დაცვის ავტორი.

მასწავლებელს ყოველთვის შეუძლია მიზანშეწონილად გამოიყენოს ისეთი საშუალებები, როგორიც არის კარნახის სხვადასხვა სახეობანი. ვუკარნახოთ წინასწარ შერჩეული ტექსტი ისე, რომ სასვენი ნიშნები არ დავასახელოთ. თავად დაუწერენ პუნქტუაციის საშუალებებს და შემდეგ მოვთხოვთ მათი ახსნა-განმარტებანი. სასურველი იქნება, რომ ასეთი სახით შესრულებული ნამუშევრები მასწავლებელმა შეამოწმოს.

ზოგჯერ უნდა მივმართოთ ე. წ. თავისუფალ კარნახს, როდესაც იწერება საკუთარ შთაბეჭდილებაზე, მოსმენილზე, წაკითხულზე და სხვა. აქ უფრო თავისუფალია „ავტორი“ და პუნქტუაციის წესების მოხმარების კულტურაც შეღავნდება.

სასურველ იქნება, რათა მასწავლებელმა დრო და დრო შეამოწმოს ე. წ. „საშინაო რეგულები“, კონსპექტები, ჩანაწერები, თუ როგორია მოწაფეთა ყურადღება პუნქტუაციის წესების დაცვისადმი და პრაქტიკაში მოხმარებისადმი. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს კითხვის დროს პუნქტუაციის შესაბამის ინტონაციას.

მასწავლებელი ნუ ელოდება საგანგებო ტექსტს სავარჯიშო მუშაობისათვის; ტექსტად გამოდგება ყველაფერი, რაც კი დაწერილია ან დაბეჭდილია. სასურველია, რათა საჭიროებისამებრ ზოგჯერ თავად მასწავლებელმა შექმნას მიზნობრივი წესის დაუფლებისათვის შესაბამისი ტექსტი, ხოლო უმრავლეს შემთხვევაში დაკვირვებისათვის მოხმარებულ უნდა იქნას „ცოცხალი მასალა“: გაზეთების, ჟურნალებისა და წიგნების მიხედვით.

მოსწავლეს განუყრელი ურთიერთობა აქვს წიგნთან, — როგორც მისი სწავლის, განათლებისა და აღზრდის საშუალებასთან. სამწუხაროდ, ადამიანებმა ცოტა იციან ამ „გულითადი მეგობრის“ შესახებ: როგორ იქმნება წიგნი, განსაკუთრებით როგორია მისი ბეჭდვის ტექნოლოგია და სხვა.

მოსწავლეთა შეგნებული დამოკიდებულება წიგნისადმი როგორ გაიზრდება, როგორ გამოუმუშავდებათ მოწიწება მისდამი. აგრეთვე სიამაყის გრძნობა, თუ მათ ეცოდინებათ წიგნის შექმნის წესები და პროცესები. ყოველივე ამას ემსახურება ამ სახელმძღვანელოში წარმოდგენილი „ბიბლიოგრაფიული“ ცნობები. მაგრამ. გულახდილად რომ ვთქვათ, ეს არ იქნება საკმარისი; ახლა ყოველ ქალაქსა და თითქმის ყოველ რაიონში არსებობს **სტამბები**. ძალზე პრაქტიკული და ფრიად სასარგებლო იქნება, თუ მიზანშეწონილად გამოვიყენებთ ამ ობიექტებს. არამარტო როგორც საექსკურსიო ასპარეზს, არამედ, პოლიგრაფიული (ბეჭდვითი) ტექნიკის საფუძვლიანად გაცნობის ბაზას. რა გონივრული იქნებოდა, თუ სკოლა დაგეგმავდა მოსწავლეთა სასწავლო პრაქტიკას სტამბაში; ეს სულ 4-6 საათს თუ საჭიროებს.

კარგი იქნებოდა, რომ გვეფიქრა პოლიგრაფიის საკითხებზე მარტივი სახელმძღვანელოს შესაქმნელად (საგანგებოდ სკოლებისათვის).

Министерство народного образования Грузинской ССР
Научно-методический центр

Александр Эрастович Гвенцадзе

ЗНАКИ ПРЕПИНАНИЯ И ТЕХНИКА ПИСЬМА-ПЕЧАТИ
(на грузинском языке)

რედაქციის გამგე რ. კიკნაძე
გამომცემლობის რედაქტორი ნ. ტრაპაიძე
ტექნიკური რედაქტორი ა. ბაკურაძე
კორექტორი მ. გ. ლეთოდიანი

შეკვეთა № 589

ტირაჟი 3000

საქართველოს სსრ სახალხო განათლების სამინისტროს სტამბა, ნუცუბიძის ქ. № 7
Тип. Министерства народного образования ГССР, ул. Нуцубидзе № 7

